

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 ตามลำดับ หัวข้อต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1
2. แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน
3. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา
4. คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
5. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
6. ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1

สภาพทั่วไปของจังหวัดจันทบุรี จากสำนักงานสถิติจังหวัดจันทบุรี (2546, หน้า 1-5) มีดังนี้

ขนาดและที่ตั้ง

จังหวัดจันทบุรีตั้งอยู่บนพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคตะวันออกของประเทศไทย ห่างจาก กรุงเทพมหานคร ประมาณ 245 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 6,338 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 3,961,250 ไร่ โดยมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง คือ

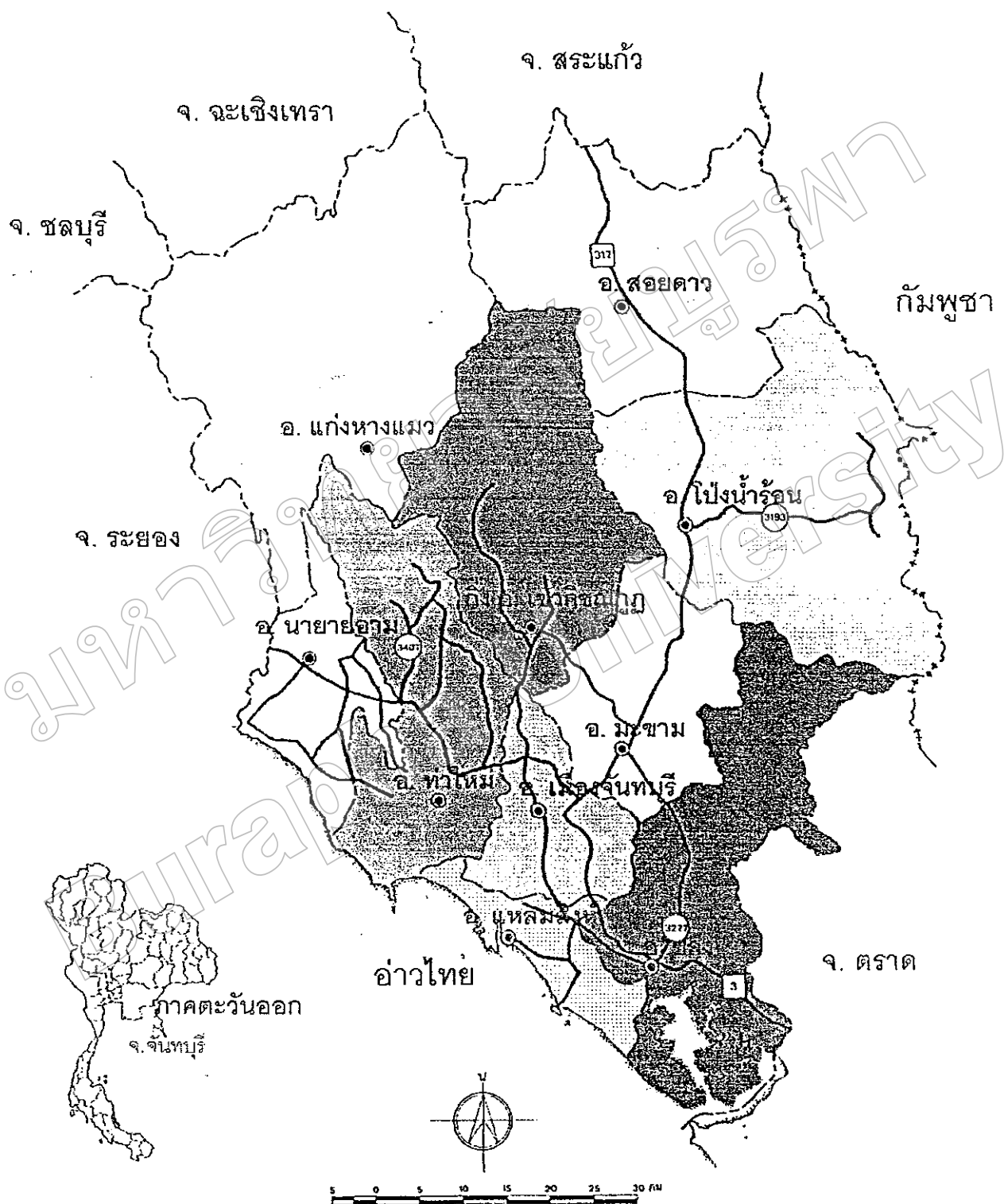
ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดฉะเชิงเทรา และ จังหวัดสระแก้ว

ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวไทย

ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดตราดและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัดชลบุรี และ จังหวัดระยอง

ดังภาพที่ 2 แผนที่จังหวัดจันทบุรี

ภาพที่ 2 แผนที่จังหวัดจันทบุรี

ลักษณะภูมิประเทศ

สภาพพื้นที่โดยทั่วไป ทางด้านทิศเหนือ และทิศตะวันออกเป็นป่าไม้ ภูเขา และที่ราบสูง เป็นส่วนใหญ่ อยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 30 – 190 เมตร ทิศใต้เป็นชายฝั่งทะเลมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม บางแห่งเป็นอ่าวแหลมและหาดทราย สูงจากระดับน้ำทะเล 1 – 5 เมตร พื้นที่จังหวัด จันทบุรี แยกลักษณะภูมิประเทศออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ภูเขาสูงและเนินเขา ได้แก่ ด้านตะวันตกเฉียงเหนือติดกับจังหวัดระยองและจังหวัด ฉะเชิงเทรา ในเขตอำเภอแก่งหางแมว มีเขาชะมูล ชะอม และลำปลายปรกฏ เป็นต้นกำเนิด ลำน้ำสาขาของคลองวังโตนด ทางตอนเหนือ และตะวันออกมีทิวเขาจันทบุรี ประกอบด้วยเขา สอยดาวเหนือ เขาตะเคียนทอง เขาพระบาทพลวง เขาปล้อง เขาสอยดาวใต้ ทิวเขาจันทบุรี ทอดตัวจากเขตติดต่อจังหวัดสระแก้วลงมาตอนกลางของจังหวัด บรรจบกับเขาสามง่ามของทิวเขา บรรทัด ทิวเขาจันทบุรีครอบคลุมพื้นที่ด้านตะวันออกของกิ่งอำเภอเขาศิษณุภูมิ ตะวันตกของ อำเภอเขาสอยดาวและอำเภอโป่งน้ำร้อน ส่วนเขาสามง่ามอยู่ทางใต้ของอำเภอโป่งน้ำร้อน ตะวันออกของอำเภอมะขาม และตอนเหนือของอำเภอขลุง นอกจากนี้มีภูเขาสระบาปอยู่ในพื้นที่ เขตติดต่ออำเภอเมืองจันทบุรี อำเภอมะขาม และอำเภอขลุง ส่วนเนินเขามีกระจายอยู่ทั่วไปใน ทุกอำเภอ/กิ่งอำเภอ

ที่ราบสูงและที่ราบเชิงเขา ได้แก่ ด้านตะวันออกของเขาสอยดาวจรดชายแดนไทย กัมพูชา ในพื้นที่อำเภอเขาสอยดาว อำเภอโป่งน้ำร้อน ด้านใต้ของเขาสามง่าม พื้นที่ตอนกลาง อำเภอขลุงและตะวันออกของอำเภอมะขาม อีกบริเวณหนึ่งระหว่างเขาสอยดาวกับเขาชะมูลใน พื้นที่อำเภอแก่งหางแมว กิ่งอำเภอเขาศิษณุภูมิ และทางตอนเหนือของอำเภอท่าใหม่

ที่ราบลุ่มและที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ ลุ่มน้ำคลองโตนดไหลผ่านอำเภอแก่งหางแมว กิ่งอำเภอเขาศิษณุภูมิ อำเภอท่าใหม่ ลุ่มน้ำจันทบุรีไหลผ่านทางตะวันตกของอำเภอมะขาม อำเภอเมืองจันทบุรีและอำเภอแหลมสิงห์ ลุ่มน้ำพังราดมีเฉพาะลำน้ำสาขาอยู่ในพื้นที่อำเภอ นายายอามแล้วไหลไปบรรจบกับลำน้ำสาขาจากอำเภอแกลง จังหวัดระยอง รวมเป็นลำน้ำพังราด ไหลลงได้เป็นแนวเขตรหว่างจังหวัดจันทบุรี และจังหวัดระยอง ลุ่มน้ำเวฬุไหลจากเหนือลงได้ใน เขตอำเภอขลุง ส่วนที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ พื้นที่ตอนใต้ของอำเภอนายายอาม อำเภอท่าใหม่ อำเภอเมือง อำเภอแหลมสิงห์ และอำเภอขลุง

ลักษณะภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศโดยทั่วไปจังหวัดจันทบุรีตั้งอยู่ในเขตที่มีอากาศร้อนชื้น มีฝนตกชุก ติดต่อกันประมาณ 6 เดือนปี และในปี 2545 มีฝนตกจำนวน 175 วัน วัดปริมาณน้ำฝนโดยรวม 2,649 มิลลิเมตร และเดือนที่มีอุณหภูมิต่ำสุดในรอบปี คือ เดือนมกราคม วัดได้ 18 องศาเซลเซียส

เดือนที่มีอุณหภูมิสูงสุด ในรอบปี คือ เดือนมีนาคมและพฤศจิกายน วัดได้ 35.8 องศาเซลเซียส

ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญในจังหวัดจันทบุรี จำแนกได้ดังนี้

แร่ธาตุ ได้แก่ พลอยแดง (ทับทิม) พลอยเหลือง (บุคราคัม) พลอยเขียว (มรกต) พลอยน้ำเงิน (ไพลิน) พลอยโกเมน พลอยสตาร์ ฯ

ป่าไม้ จันทบุรีมีพื้นที่ป่าทั้งหมด จำนวน 1,166,962 ไร่ หรือประมาณร้อยละ 29.46 ของพื้นที่ทั้งหมด โดยแยกเป็นป่าสงวนแห่งชาติ 18 ป่า ป่าอุทยานแห่งชาติ 2 ป่า ป่าไม้ถาวรตามมติคณะรัฐมนตรี จำนวน 1 ป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า จำนวน 1 แห่ง

แหล่งน้ำ จังหวัดจันทบุรี มีแม่น้ำสำคัญ 4 สาย คือ

- แม่น้ำจันทบุรี มีต้นกำเนิดจากเขาสอยดาวได้ ในเขตอำเภอโป่งน้ำร้อน และเขาสามง่าม เขาชะอมในเขตอำเภอมะขาม ไหลผ่านอำเภอเมืองจันทบุรีออกสู่อ่าวไทยในเขตอำเภอแหลมสิงห์

- แม่น้ำพอง ประกอบด้วยลำน้ำสายสั้น ๆ ในเขตอำเภอแกลง จังหวัดระยอง และนายายอาม จังหวัดจันทบุรี ไหลมาบรรจบกัน แล้วไหลออกสู่ปากน้ำพองเป็นแนวเขตระหว่างจังหวัดจันทบุรีและจังหวัดระยอง

- แม่น้ำเวฬุ มีต้นกำเนิดจากเขาชะอม เขามะกอก และเขาสะพานป ไหลผ่านอำเภอขลุง และออกสู่ทะเลทางเกาะจิก อำเภอขลุง

- คลองวังโตนด ประกอบด้วย 2 สาขา คือ สาขาด้านซ้าย มีต้นกำเนิดจากเขาสี่เสียดซึ่งไหลไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ และสาขาด้านขวาซึ่งมีต้นกำเนิดบริเวณเขาชะมุล

การปกครองและประชากร

ในปี 2545 จังหวัดจันทบุรีแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาค ออกเป็น 9 อำเภอ 1 กิ่งอำเภอ 76 ตำบล 719 หมู่บ้าน อำเภอ/กิ่งอำเภอต่าง ๆ ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอขลุง อำเภอท่าใหม่ อำเภอโป่งน้ำร้อน อำเภอมะขาม อำเภอแหลมสิงห์ อำเภอสอยดาว อำเภอแก่งหางแมว อำเภอนายายอาม และกิ่งอำเภอเขาชีชมภู

การปกครองส่วนท้องถิ่นประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล 68 แห่ง สภาตำบล 1 แห่ง เทศบาลเมือง 2 แห่ง และเทศบาลตำบล 14 แห่ง

จังหวัดจันทบุรีมีประชากรรวมทั้งสิ้น 506,011 คน โดยแยกเป็นชาย 251,771 คน หญิง 254,240 คน มีประชากรในเขตเทศบาลจำนวน 152,138 คน ประชากรนอกเขตเทศบาลจำนวน 353,873 คน มีความหนาแน่นของประชากรประมาณ 79.09 คนต่อตารางกิโลเมตร

สภาพทางเศรษฐกิจ

จังหวัดจันทบุรีมีเนื้อที่ทำการเกษตรทั้งสิ้นประมาณ 1,974,614 ไร่ จำแนกในการใช้พื้นที่ปลูกพืชยืนต้นประมาณ 1,502,981 ไร่ พืชไร่ 426,588 ไร่ ปลูกข้าว 33,058 ไร่ และปลูกผัก 11,987 ไร่ ในปี พ.ศ. 2545 การค้าขายชายแดนระหว่างไทยกับพม่า มีมูลค่าทั้งหมด 757.32 ล้านบาท โดยมีมูลค่าการส่งออกทั้งสิ้น 741.66 ล้านบาท และมูลค่าการนำเข้าทั้งสิ้น 15.66 ล้านบาท โรงงานอุตสาหกรรมในจังหวัดจันทบุรี มีทั้งหมด 606 โรงงาน เงินลงทุนทั้งหมด 5,061.11 ล้านบาท ก่อให้เกิดการจ้างงาน 8,964 คน อุตสาหกรรมที่สถานประกอบการมากที่สุด คือ อุตสาหกรรมประเภทเกษตรจำนวน 177 สถานประกอบการ รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรมประเภทขนส่งจำนวน 82 สถานประกอบการ และอุตสาหกรรมที่เงินลงทุนมากที่สุด คือ อุตสาหกรรมประเภทอาหารจำนวน 2,472,29 ล้านบาท รองลงมาอุตสาหกรรมประเภทขนส่งจำนวน 464.23 ล้านบาท

การสาธารณสุข

ในปี พ.ศ. 2545 มีกำลังผลิตน้ำประปารวมทั้งสิ้น 13,490,400 ลูกบาศก์เมตร การใช้กระแสไฟฟ้าภายในจังหวัด 520,798,581.44 ยูนิท และการให้บริการโทรศัพท์ภายในจังหวัดจันทบุรีมีจำนวน 49 ชุมสาย และหมายเลขโทรศัพท์ 61,995 เลขหมาย

ด้านการศึกษา ปีการศึกษา 2545 ทั้งจังหวัดมีสถานศึกษา 264 โรง ครู 4,326 คน นักเรียน 95,066 คน

ด้านการสาธารณสุข มีโรงพยาบาลที่ให้บริการผู้ป่วยของรัฐและเอกชนรวม 18 แห่ง มีแพทย์จำนวน 186 คน เตียงผู้ป่วย 1,378 เตียง และมีผู้ป่วยรวมทั้งสิ้น 2,479,939 คน

การท่องเที่ยว

จังหวัดจันทบุรีมีโรงแรมทั้งสิ้น 45 แห่ง จำนวนผู้เดินทางมาท่องเที่ยวที่จังหวัดจันทบุรีทั้งหมด 453,488 คน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2544 อยู่ร้อยละ 7.09 มีสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญงานเทศกาลประเพณีประจำจังหวัด และสินค้าพื้นเมือง

สภาพปัจจุบันทางการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ อำเภอนายายอามและอำเภอแก่งหางแมว มีภารกิจในความรับผิดชอบด้านการบริหารจัดการและการจัดการศึกษาให้กับนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ปริมาณสถานศึกษารัฐบาลและเอกชน ในปีการศึกษา 2546 (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2546) แยกเป็น อำเภอเมือง 41 โรง อำเภอท่าใหม่ 37 โรง อำเภอนายายอาม 16 โรง และอำเภอแก่งหางแมว 20 โรง รวม 114 โรง

การดำเนินงานจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 มีดังนี้

1. การประกันประสิทธิภาพและโอกาส เป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้เด็กในเขตบริการ ระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้เข้ารับการศึกษาย่างทั่วถึงและเรียนจบหลักสูตร โดยเน้นการเกณฑ์เด็กทุกระดับให้ครบถ้วน และลดการออกกลางคันให้น้อยลง

2. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา เป็นการส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ ที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่น ให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด ดังนี้

2.1 ทุกสถานศึกษามีการจัดทำและใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สอดคล้องกับผู้เรียนและท้องถิ่น

2.2 ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา

2.3 สถานศึกษาทุกแห่งมีระบบประกันคุณภาพภายใน

2.4 สถานศึกษาทุกแห่งจัดระบบดูแลนักเรียน มีการคัดกรองนักเรียนในสังกัด

2.5 จัดตั้งศูนย์วัดแววประจำเขตพื้นที่ คัดแยกเด็กที่มีความสามารถพิเศษในแต่ละด้าน เพื่อให้การสนับสนุนให้ตรงกับความสามารถของนักเรียน

3. การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารและการจัดการศึกษา เป็นการส่งเสริมและพัฒนาให้สถานศึกษาในสังกัด มีศักยภาพในการจัดการศึกษา โดยเน้นการกระจายอำนาจในด้านต่าง ๆ และการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนและท้องถิ่น ดังนี้

3.1 การปรับปรุงประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ได้มีการระดมความคิดของผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อหารูปแบบการจัดการศึกษาที่เหมาะสมกับสถานศึกษาแต่ละแห่ง

3.2 โรงเรียนคุณภาพ โดยมุ่งพัฒนาให้เป็นโรงเรียนในฝัน ที่มีความพร้อมทั้งด้านบุคลากร ทรัพยากรต่าง ๆ และเป็นผู้นำทางวิชาการ

3.3 ระบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (SBM : School – Based Management) มาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียน มุ่งพัฒนาโรงเรียนคุณภาพโดยการใช้โรงเรียนเป็นฐานในการพัฒนา

3.4 ระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (PBB : Performance Based Budgeting) โดยสถานศึกษาทุกแห่งและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีแผนยุทธศาสตร์เป็นเครื่องมือในการดำเนินงาน

3.5 การพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT)

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 ในฐานะองค์กรหลักที่รับผิดชอบการศึกษา จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าประสงค์ และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษา เพื่อเป็นกรอบแนวคิดในการวางแผนการจัดการศึกษาสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ดังนี้

วิสัยทัศน์

ประชากรวัยเรียนทุกคนได้รับการพัฒนาอย่างทั่วถึงเสมอภาค แสดงศักยภาพอย่างเต็มที่ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีทักษะวิชาชีพ สู่ความเป็นสากลบนพื้นฐานความเป็นไทย อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ภายใต้อาณัติความร่วมมือทุกภาคส่วนสังคม

พันธกิจ

1. ส่งเสริม สนับสนุนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ประชากรวัยเรียนอย่างทั่วถึงและเสมอภาค
2. พัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมุ่งสู่ความเป็นสากล
3. ส่งเสริม สนับสนุนให้สถานศึกษาจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้สู่อาชีพ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ความเป็นไทย
4. ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้ปกครอง ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
5. พัฒนาระบบการบริหารจัดการทุกระดับให้มีประสิทธิภาพ

เป้าประสงค์

ประชากรวัยเรียน ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างเท่าเทียมกัน มีความรู้คู่คุณธรรม มีทักษะวิชาชีพ ดำรงชีวิตแบบวิถีไทย อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ยุทธศาสตร์

ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาการศึกษาไว้ 6 ยุทธศาสตร์ คือ

1. ความเสมอภาคทางการศึกษา
เร่งรัด ประสาน ร่วมมือ การจัดบริการการศึกษาให้เข้าถึงประชากรวัยเรียนทุกกลุ่ม เป้าหมายอย่างทั่วถึงในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละประเภท
2. มาตรฐานการศึกษา
ส่งเสริม สนับสนุนให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ ได้มาตรฐานการศึกษา และมุ่งสู่ความเป็นเลิศ
3. ทักษะวิชาชีพ วิถีไทย ใส่ใจสิ่งแวดล้อม

เร่งพัฒนาระบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้สู่อาชีพ ร่วมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม บนพื้นฐานความเป็นไทย

4. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

ส่งเสริม สนับสนุนพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้เป็นผู้นำทางวิชาชีพ สามารถปฏิบัติงานตามมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ รวมถึงได้รับการบริการด้านสวัสดิการ ดำรงตนตามรอยพระยุคลบาท

5. การบริหารและการจัดการศึกษา

พัฒนาระบบการบริหารจัดการทุกระดับให้มีประสิทธิภาพโดยเน้นความโปร่งใส การมีส่วนร่วมและนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการบริหารจัดการ

6. การมีส่วนร่วม

ส่งเสริม สนับสนุนการสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนสังคมในการจัดการและพัฒนาศึกษาร่วมกัน

แนวทางการบริหารสถานศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 151) ได้ระบุว่าการศึกษานั้นเป็นภารกิจทางสังคมที่มีหลายจุดมุ่งหมาย เช่น เพื่อการสร้างคนให้เป็นคนดี ให้เป็นคนมีวัฒนธรรม เป็นคนที่สามารถประกอบอาชีพ และดำรงตนได้อย่างเหมาะสมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงแทบทุกด้านอย่างรวดเร็ว การศึกษาต้องรับภาระในการยกระดับความรู้ ความสามารถ ยกกระดับความคิด ก่อให้เกิดการเปลี่ยนสถานะทางสังคมของบุคคล เป็นเครื่องมือในการลดช่องว่างระหว่างชนชั้นและความแตกต่างทางสังคม มีบทบาทสร้างเสริมประชาธิปไตย และกระบวนการประชาธิปไตยในวิถีชีวิต รัฐและสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัยในอดีต ได้เคยใช้การศึกษาเพื่อวัตถุประสงค์ทาง การบริหาร การปกครอง การศาสนา เพื่อความเป็นชาตินิยม เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และกำลังคน ปัจจุบันกำลังใช้การศึกษาเพื่อระบบเศรษฐกิจแบบการตลาด (Market Economy) เพื่อตอบสนองภาวะโลกาภิวัตน์ และการเศรษฐกิจแบบเสรี (Free Economy) ซึ่งหลักการ แนวทางใหม่ และสถานการณ์ใหม่ต้องการการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคมอย่างเหมาะสม รวดเร็ว ทันการ และต้องการให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการตนเอง เพื่อประกันการตอบสนองที่เหมาะสมต่อชุมชนและสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ (Efficient Responses) จึงต้องมีการปรับกระบวนการบริหารจัดการไปสู่แบบที่ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วม (Participative Administration) ผนวกกับการสร้างเงื่อนไขให้ผู้บริหารต้อง

พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการและข้อเท็จจริงที่ระดับสถานศึกษา การกระจายอำนาจสู่ระดับล่าง และการให้ชุมชนมีส่วนร่วม จึงกลายเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็น อย่างยิ่งต่อการบริหารจัดการให้สถานศึกษาตอบสนอง และสัมพันธ์กับสถานการณ์ได้อย่าง เหมาะสมและรวดเร็วยิ่งขึ้น

การบริหารสถานศึกษาแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) เป็นแบบของการบริหารที่ได้มีการทดลองและประสบผลสำเร็จมาแล้วในประเทศสหรัฐอเมริกาและ ในส่วนอื่น ๆ ของโลก เป็นระบบการบริหารในสถานศึกษาที่สามารถเปลี่ยนแปลงปรับตัวได้ดี มีลักษณะที่เป็นพลวัตร (Dynamic) ในตนเองในแต่ละพื้นที่ แนวคิดดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนฐาน ความคิดของการกระจายอำนาจการบริหารจัดการ การปฏิรูป การบริหารจัดการสถานศึกษาโดย กระบวนการ ตัดสินใจร่วม (Share Decision Making) กำลังได้รับความนิยมแพร่หลายใน ประเทศต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง รวมทั้งได้ถูกนำมาใช้ในประเทศไทยตามสาระบัญญัติของ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 มาตรา 40 ตั้งแต่เดือนสิงหาคม พุทธศักราช 2545 เป็นต้นไป

การนำหลักการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานหรือเป็นศูนย์กลางในการบริหาร ไปใช้ใน การบริหารสถานศึกษา ได้พบว่ามีประโยชน์ต่อการบริหาร และการจัดการศึกษาโดยรวม ดังนี้ (Myers and Stonehill, 1993 ; Herman and Herman, 1993 ; Florida Department of Education, 1998)

1. เป็นการระดมผู้เชี่ยวชาญและผู้มีประสบการณ์เพื่อร่วมกันจัดการศึกษา เปิดโอกาส ให้ครู เจ้าหน้าที่ และชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องสำคัญของสถานศึกษา
2. ขวัญและกำลังใจของครูดีขึ้น
3. เป็นการระดมทรัพยากรด้านการเงินและด้านวิชาการเพื่อพัฒนาการจัดการเรียน การสอนในสถานศึกษา
4. สร้างและสนับสนุนให้เกิดผู้นำใหม่ ๆ ในทุกระดับ
5. เพิ่มปริมาณและคุณภาพการติดต่อสื่อสาร
6. สร้างความยืดหยุ่นในการทำงาน ทำให้เกิดการริเริ่มจัดทำโครงการใหม่ ๆ เพื่อให้ ตรงกับความต้องการของผู้เรียนมากขึ้น
7. การที่ครูและผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการบริหารงบประมาณ จึงเกิดแนวทางที่จะต้อง ใช้งบประมาณโดยประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด
8. เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนในสถานศึกษาได้เสนอความคิดเห็นในการปรับปรุง

การศึกษา

9. ชุมชนมีส่วนร่วมและมีสิทธิในการบริหารและจัดการศึกษา
10. การบริหารและการตัดสินใจด้วยความโปร่งใส สามารถตรวจสอบได้
11. ทำให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน และโครงการใหม่ ๆ

รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 157) ได้เสนอรูปแบบการบริหารสถานศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทและกฎหมายการศึกษาของไทยในปัจจุบัน ได้แก่ รูปแบบที่มีการบริหารจัดการโดยมีชุมชนเป็นหลัก (Community Control SBM) จุดประสงค์ของรูปแบบการบริหารที่มีชุมชนเป็นหลัก หรือการควบคุมโดยชุมชนนั้นคือ การคืนอำนาจการบริหารจัดการสถานศึกษาให้แก่ชุมชน ในทางปฏิบัติจะเป็นการเพิ่มความรับผิดชอบในการจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนและผู้ปกครอง โดยมีความเชื่อว่าแนวทางดังกล่าวจะทำให้ผู้รับบริการทางการศึกษามีความพึงพอใจในการศึกษาที่จัดให้มากที่สุด หลักสูตรของสถานศึกษาจะตอบสนองความต้องการและค่านิยมของผู้ปกครอง ตอบสนองชุมชน และท้องถิ่นมากที่สุด ในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีสัดส่วนจำนวนตัวแทนผู้ปกครองและชุมชนมากที่สุด

หัวใจสำคัญของการบริหารแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) ก็คือการบริหารโดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานนั่นเอง จากการสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงได้มีการนำเสนอรูปแบบคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้สอดคล้องกับแนวทางตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. หลักเกณฑ์และวิธีการได้มาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
4. บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน จะประสบความสำเร็จด้วยดีขึ้นอยู่กับปัจจัยต่อไปนี้ (Myers and Stonehill, 1993)

1. ต้องมีการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่การบริหารจากหน่วยงานบริหารส่วนกลางไปยังผู้บริหารสถานศึกษาอย่างแท้จริง โดยผู้บริหารสถานศึกษาก็ต้องใช้อำนาจหน้าที่นั้นร่วมกับครู ผู้ปกครอง และผู้แทนจากชุมชน

2. มีการกำหนดอำนาจหน้าที่ (Authority) ซึ่งไม่ใช่เป็นการปิดภาวะความรับผิดชอบ การมอบอำนาจหน้าที่จะมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับภาระงาน บทบาท และความรับผิดชอบของผู้รับมอบอำนาจด้วย

3. บุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องรู้จักจุดประสงค์การปฏิบัติงาน บทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ และการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งของตนและของผู้อื่น

4. บุคลากรในสถานศึกษาและในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จะต้องได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงและการสื่อสาร

3. มีการพัฒนาวิชาชีพและฝึกอบรมให้แก่ครูและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับการจัดการ การแก้ปัญหาหลักสูตรและการสอน และได้รับการสนับสนุนงบประมาณสำหรับการฝึกอบรม และมีเวลาสำหรับการประชุมอย่างสม่ำเสมอ

4. ได้รับการสนับสนุนจากบุคลากรในสถานศึกษา

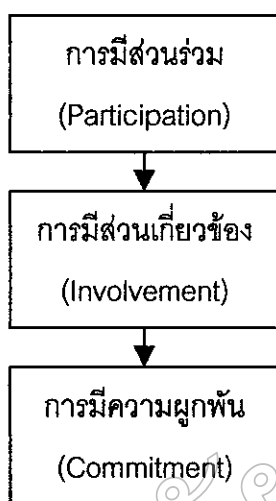
5. จะต้องจัดให้มีระบบการติดต่อสื่อสารอย่างเสรี บุคลากรสามารถติดต่อสื่อสารทั้งใน สายงาน ข้ามสายงานหรือข้ามองค์การได้

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการศึกษา

การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนา ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการศึกษาหรือในด้านอื่น ๆ ทั้งระดับ นานาชาติ ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับชุมชน การมีส่วนร่วมของชุมชนมิใช่ของใหม่แต่ เป็นเรื่องที่พยายามปฏิบัติกันมาหลายมศวรรษแล้ว

ความหมายของการมีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วมเป็นการบริหารในรูปแบบที่ สอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา เป็นกระบวนการที่สนับสนุนส่งเสริมพัฒนามาตรฐานการศึกษา ซึ่งนักวิชาการทางการศึกษาได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ ดังนี้

อรรถพร สาระทัน (2542, หน้า 7 อ้างอิงจาก เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2537) ได้ให้ ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) ว่าเป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้าช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ ประสิทธิผลขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่ เกี่ยวข้องกับองค์การนั้น ในการปฏิบัติการกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิด สติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้นบุคคลจะต้องมี ส่วนเกี่ยวข้อง (Involvement) ในการดำเนินการหรือปฏิบัติการกิจต่าง ๆ เป็นผลให้บุคคลนั้นมี ความผูกพัน (Commitment) ต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงการมีส่วนร่วมในองค์กร

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 182) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการที่บุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามาช่วยเหลือสนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่าง ๆ โดยอาจเป็นการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ หรือกระบวนการบริหาร ซึ่งประสิทธิผลขององค์การขึ้นอยู่กับความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับองค์การนั้นในการปฏิบัติภารกิจให้บรรลุเป้าหมาย วิธีการหนึ่งในการรวมพลังความคิดสติปัญญา ก็คือการให้มีส่วนร่วม การให้บุคคลมีส่วนร่วมในองค์การนั้น บุคคลจะต้องมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินการหรือปฏิบัติภารกิจ เป็นผลให้บุคคลนั้นมีความผูกพันต่อกิจกรรมและองค์การในที่สุด

สมพร เทพสิทธิ์า (2539, หน้า 13 -14) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชน รวมทั้งองค์กรเอกชน องค์กรของประชาชน และภาคเอกชน สามารถมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการพัฒนาทั้งในขบวนการตัดสินใจ วางแผน และจัดทำโครงการ

ประยูร ศรีประสาธน์ (2539, หน้า 3) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดและบริหารการศึกษาไว้ว่า หมายถึง การเปิดโอกาสหรือจัดให้ประชาชนได้เข้าร่วมเป็นกรรมการของหน่วยงานหรือเข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของหน่วยงาน หรือเข้าร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อการดำเนินงานของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดการบริหารการศึกษา

ศิริกาญจน์ โกศลภูมิ (2542, หน้า 14) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดประชาธิปไตย และหลักการเบื้องต้นของการมีส่วนร่วม คือ การตัดสินใจใด ๆ ก็ตามที่ส่งผลกระทบถึงบุคคล บุคคลเหล่านั้นควรเป็นผู้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น โดยหลักการนี้ การมีส่วนร่วมจะตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดที่ว่า บุคคลแต่ละคนย่อมทราบดีว่า คนต้องการอะไร

เพราะฉะนั้นการที่เหตุการณ์ใดก็ตามจะส่งผลกระทบต่อบุคคลใด บุคคลนั้นย่อมทราบดีว่าเขาคือต้องการหรือไม่ต้องการอะไร และอะไรบ้างที่จะเกิดขึ้นกับตนเอง

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่สมาชิกได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ผู้บริหารบุคลากรในองค์กรและสมาชิกของชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันปฏิบัติและร่วมกันประเมินผล เพื่อให้งานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยประการสำคัญของการมีส่วนร่วม คือ การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นทางตรงหรือทางอ้อมก็ตาม

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นในปัจจุบันพิจารณาได้หลายทัศนะ ซึ่งนักการศึกษาได้ตีความแตกต่างกันไป ดังนี้

เลห์ จามริก (2527, หน้า 29) ให้คำจำกัดความของการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นว่า เป็นกระบวนการในการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของทุกฝ่ายและยังอาจจะเป็นการปูพื้นฐานมั่นคงสำหรับวิวัฒนาการไปสู่การปกครองของตนเองของท้องถิ่นได้ในบั้นปลาย และได้กล่าวถึงจุดเริ่มต้นของการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นว่าเริ่มต้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมที่มีผลประโยชน์ต่อส่วนรวม เป็นกิจกรรมที่สัมพันธ์กับปัญหาและความต้องการของชุมชน และได้สรุปเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่นบนพื้นฐานที่สำคัญไว้ทั้งหมดสามประเด็น คือ

1. กลไกการพัฒนาเคลื่อนย้ายจากรัฐสู่ประชาชนโดยองค์กรท้องถิ่นมีบทบาทหลักในการพัฒนา
2. เป้าหมายการพัฒนา คือ การพัฒนาขีดความสามารถ เพื่อพึ่งและพัฒนาตนเอง ไม่ใช่การพึ่งพารัฐหรือองค์กรพัฒนาจากภายนอก
3. กระบวนการพัฒนายึดหลักจากล่างสู่บน มากกว่าบนลงล่าง

เบอร์เกอร์ (Berger, 1995, pp. 255 – 261) ได้กล่าวถึงผู้ปกครอง ชุมชนและครูต้องร่วมมือกันในทุกด้าน เพื่อเสริมสร้างเด็กในความรับผิดชอบให้อยู่ในสังคมอย่างผู้ที่มีคุณสมบัติในตัว คือ เก่ง ดี มีสุข อันจะส่งผลดีเมื่อเติบโตใหญ่ โดยที่ผู้ปกครอง ชุมชนและครูต้องแสวงหาความร่วมมืออย่างหลากหลายทุกรูปแบบ เป็นต้นว่าด้านผู้ปกครองและชุมชนเป็นแหล่งข้อมูลแก่ครูและนักเรียนที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตลอดจนงานบริหารของโรงเรียนในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางสถานศึกษาจัดให้มีขึ้น ในขณะเดียวกันทางสถานศึกษาก็มีส่วนช่วยผู้ปกครองและชุมชนในการพัฒนาอาชีพหรือความเป็นอยู่ต่าง ๆ ในลักษณะของการให้ความรู้เพิ่มเติมหรือการบรรเทาปัญหาการใช้จ่ายทางการศึกษา เช่น การให้ทุนการศึกษาในรูปแบบของอุปการะหรือลักษณะของทุนต่าง ๆ เป็นต้น

ประเวศ วะสี (2536, หน้า 12) ได้แสดงทัศนะต่อการจัดการศึกษาว่า การจัดการศึกษาไม่ใช่เรื่องของครูและสถานศึกษาเท่านั้น ทุกสิ่งทุกอย่างควรเป็นไปเพื่อการเรียนรู้ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชน วัด สถานศึกษา โรงงาน สื่อมวลชน เรียกว่า การศึกษาเป็นวิถีชีวิตเป็นทั้งวิธีการและเป้าหมายของกิจกรรมทุกชนิดของมนุษย์ และได้เน้นยุทธศาสตร์การปฏิรูปการจัดการศึกษาว่า สังคมทั้งมวลเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All for Education) เพื่อเป้าหมายการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) ทั้งนี้ โดยมองว่าการศึกษาไม่ใช่เรื่องของครูและสถานศึกษาหรือกระทรวงเท่านั้น แต่ต้องกระจายอำนาจไปสู่สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น จัดการศึกษากันเอง โดยมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ มีองค์กรอิสระจัดสรรงบประมาณอุดหนุนการศึกษาของสถานศึกษา สร้างกลไกประเมินผล การจัดการศึกษาที่เป็นอิสระและมีประสิทธิภาพ

อุทัย ดุลยเกษม และ อรศรี งามวิทยาพงศ์ (2540, หน้า 84 – 92) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับเงื่อนไขหรือปัจจัยที่จะทำให้สถานศึกษาสามารถทำงานร่วมกับชุมชนได้ใน 2 เงื่อนไข คือ

1. เงื่อนไขที่จำเป็น ได้แก่

1.1 บุคลากรที่เกี่ยวข้องต้องมีทัศนคติที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของการเรียนรู้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาความรู้และจิตสำนึกของตนเอง และการเรียนรู้ที่ดีอย่างหนึ่งนั้นเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและเกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติ

1.2 บุคลากรต้องมีทัศนคติที่เคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพในการพัฒนาตนเองโดยไม่ยึดติดในความรู้ ซึ่งการเห็นคุณค่าและมีความเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน จะก่อให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น

1.3 ต้องมีความเชื่อว่า ความหลากหลายเป็นลักษณะที่แท้จริงของธรรมชาติ และมีประโยชน์ในเชิงการพัฒนา เพื่อเสริมความเชื่อในข้อ 1.1 และ 1.2 และยังเป็นการส่งเสริมให้บุคคลยอมรับความแตกต่างระหว่างกัน และทำให้ความร่วมมือดำเนินไปโดยราบรื่น

2. เงื่อนไขที่พอเพียง ได้แก่

2.1 การมีวิสัยทัศน์ในเรื่องการศึกษาของชุมชนร่วมกัน

2.2 การมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากภาคีอื่น

2.3 โครงสร้างของระบบการจัดการศึกษาเป็นแนวราบ

2.4 นโยบายต้องปรับให้เกิดความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาและชุมชนมากขึ้น

2.5 ชุมชนในสภาพที่สามารถพัฒนาได้ เช่น มีความเข้มแข็งพอ มีทรัพยากร

มีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถพัฒนาได้ เป็นต้น

โซเวลล์ (Sowell, 1996, pp. 24 – 25) ได้กล่าวถึงกลุ่มคนต่าง ๆ ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษา ได้แก่ กลุ่มเจ้าหน้าที่ของรัฐ กลุ่มอาชีพต่าง ๆ และผู้เชี่ยวชาญพิเศษ กลุ่มนักธุรกิจและอุตสาหกรรม รวมทั้งกลุ่มของผู้ปกครองนักเรียน

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีแนวคิดที่นำมาใช้ในกระบวนการพัฒนา ทั้งมุ่งพัฒนาตนเองและองค์กรหรือหน่วยงานเพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่สงบสุขในสังคม เป็นการเสริมสร้างความมั่นใจสนับสนุนการตัดสินใจและหาทางแก้ปัญหาด้วยตนเอง โดยอาศัยความคิดเห็นของสมาชิกที่อยู่ร่วมกัน

ลักษณะของการมีส่วนร่วม นักการศึกษาและนักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมแตกต่างกันไป ดังนี้

ไพโรจน์ สุขสัมฤทธิ์ (2531, หน้า 25 – 28) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งอ้างถึงความหมายที่องค์กรสหประชาชาติให้ไว้โดยเน้นลักษณะ ดังนี้

1. จะต้องมีความหมายครอบคลุมถึงการที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
2. ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการพัฒนา
3. ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2537, หน้า 19) ได้ศึกษาวิเคราะห์พระราชบัญญัติและระเบียบของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่ให้เอกชนมีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษาที่ภาครัฐจัดดำเนินการ ปรากฏว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาจะมีอยู่ในลักษณะเดียวคือ ในรูปของคณะกรรมการและการเข้าร่วมในคณะกรรมการก็จะอยู่ในลักษณะของผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งผู้ทรงคุณวุฒินั้น มีความหมายรวมถึงข้าราชการในหน่วยงานอื่นและประชาชนทั่วไป

นริวรรณ พรหมขุม (2537, หน้า 7) ได้ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจนจังหวัดขอนแก่น ได้แบ่งรูปแบบของการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาไว้เป็น 2 ด้าน คือ

1. การมีส่วนร่วมในด้านนโยบาย ได้แก่ การให้ข้อมูล การให้คำแนะนำ การร่วมกันตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในด้านปฏิบัติการ เช่น แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ การประชาสัมพันธ์ และการประสานงาน

ไพรัตน์ เศรษฐินทร์ (2531, หน้า 17 – 18) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท คือ การที่ประชาชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาทั้งกระบวนการตั้งแต่

เริ่มแรกของโครงการไปถึงตอนจบของโครงการ ซึ่งครอบคลุมในทุกขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการวางแผนโครงการ
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามโครงการ
3. การมีส่วนร่วมในการติดตามผลประเมินผลงาน
4. การมีส่วนร่วมในการใช้ผลประโยชน์จากกิจกรรมของโครงการ

โคเฮิน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1980, pp. 7–9) ได้อธิบายว่า การมีส่วนร่วมโดยทั่วไปแล้ว หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแต่ก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นการตัดสินใจเพียงอย่างเดียว ยังใช้การตัดสินใจควบคู่ไปกับการดำเนินการด้วย เช่น ในการจัดองค์การ กำหนดกิจกรรมพัฒนา เป็นต้น และการตัดสินใจยังมีความเกี่ยวข้องกับประชาชนในเรื่องของผลประโยชน์และการประเมินผล ซึ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุน ด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits)
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมพิจารณาได้หลายรูปแบบ แต่ลักษณะการมีส่วนร่วมโดยรวม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การตัดสินใจ การจัดองค์การ การปฏิบัติหรือการดำเนินงาน การบริหาร การสื่อสาร และการประเมินผล โดยอาจจะเป็นการมีส่วนร่วมโดยตรงหรือมีส่วนร่วมทางอ้อม ทั้งในระดับของการมีส่วนร่วมเพียงบางส่วนหรือมีส่วนร่วมทั้งหมดก็ได้

ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมนั้น ได้มีนักการศึกษาให้แนวคิดไว้หลายลักษณะ ดังนี้

โคเฮิน และ อัฟฮอฟฟ์ (Cohen & Uphoff, 1977, pp. 7–26) การถึงมิตีการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 3 มิติ ได้แก่

มิติที่ 1 ประเภทหรือเรื่องของการมีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 ประเภท ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลกำไรและการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

มิติที่ 2 กลุ่มคนที่เข้ามามีส่วนร่วมประกอบด้วย 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ที่อยู่อาศัยในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของรัฐ คนต่างถิ่น คน 4 กลุ่มดังกล่าวมีคุณลักษณะที่พิจารณาประกอบ

ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพครอบครัว การศึกษา การแบ่งกลุ่มในสังคมนั้น (เช่น กลุ่มชน เชื้อชาติ เผ่า ศาสนา ชั้น ภาษา แหล่งกำเนิด เป็นต้น) อาชีพ รายได้ ระยะเวลาที่อาศัยในท้องถิ่น ระยะทางที่พากับสถานศึกษา สถานภาพการถือครองที่ดิน สถานภาพการได้รับการจ้างงาน

มิติที่ 3 เหตุที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 4 ประเด็น ได้แก่ 1) พื้นฐานจากการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งเกิดจากแรงที่กระทำจากเบื้องบนหรือเบื้องล่างและแรงเสริมต่าง ๆ 2) รูปแบบในการมีส่วนร่วมในรูปองค์กรและโดยตรงหรือโดยอ้อม 3) ขอบเขตของการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระยะเวลาและช่วงของกิจกรรม 4) ประสิทธิผลของการมีส่วนร่วม ได้แก่ การให้อำนาจ และปฏิสัมพันธ์ของลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1978, pp. 59 – 68, อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ เรือนทองดี, 2536, หน้า 12 – 13) ได้เสนอปัจจัยและเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการ คือ

1. ปัจจัยของสิ่งจูงใจ หมายถึง การที่ประชาชนจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใด ๆ นั้น จะมีเหตุผลที่สำคัญ คือ ประการแรก มองเห็นว่าตนจะได้ผลตอบแทนในสิ่งที่ทำไป และ ประการที่สอง การได้รับการบอกกล่าวหรือได้รับการชักชวนจากบุคคลอื่นให้เข้าร่วมโดยมีสิ่งจูงใจเป็นตัวนำ
2. ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม หมายถึง การมองเห็นช่องทางในการมีส่วนร่วมและมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับหลังการมีส่วนร่วม ดังนั้นพื้นฐานทางด้านโครงสร้างของช่องทางการมีส่วนร่วม จึงควรมีลักษณะดังนี้ ประการแรกเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ประการที่สองมีกำหนดเวลาที่ชัดเจนแน่นอน เพื่อผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมจะสามารถกำหนดเงื่อนไขตามสภาพเป็นจริงของตนได้ และประการที่สามมีการกำหนดลักษณะของกิจกรรมที่แน่นอนว่าจะทำอะไร
3. ปัจจัยด้านอำนาจ ในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนสามารถกำหนดเป้าหมาย วิธีการและผลประโยชน์ของกิจกรรมได้

ชูเกียรติ ภัยลี (2536, หน้า 19 – 21) ได้กล่าวถึงปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้

1. ด้านบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ
2. ด้านสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา ขนาดครอบครัว อาชีพ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่ม และความยาวนานในการอยู่อาศัย
3. ด้านการติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การติดต่อสื่อสารทั้งการสื่อสารมวลชนและสื่อบุคคล

ปัญญา ณะสัมบัญ (2535, หน้า 4) ได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาชนบทและชุมชน ตามข้อเสนอของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วม คือ รายได้ การติดต่อพบปะผู้นำท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่ของรัฐ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการและความคาดหวังประโยชน์จากโครงการ

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, หน้า 35) ได้ทำการวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร เห็นว่าปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมดังกล่าวนั้น สรุปได้ดังนี้

1. ปัจจัยที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม

1.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม จะช่วยให้ชุมชนมีความพร้อมในการสนับสนุนสถานศึกษาด้านการเงิน เพราะเป็นย่านอุตสาหกรรมย่อมทำให้เกิดภาวะเศรษฐกิจดี

1.2 ลักษณะนิสัยของคนไทย ช่วยส่งเสริมการเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา กล่าวคือ โดยทั่วไปคนไทยมีนิสัยชอบทำบุญสุนทาน ไม่ค่อยปฏิเสธคำร้องขอของผู้อื่น โดยเฉพาะสถานศึกษาที่เป็นสถาบันสอนบุตรหลานให้เป็นคนดี มีความรู้

1.3 ระบบการเมืองการปกครองท้องถิ่น กระตุ้นให้นักการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ซึ่งในช่วงที่มีการเลือกตั้งผู้สมัครมักจะต้องไปพบประชาชนและช่วยเหลือกิจกรรมของสังคม โดยเฉพาะวัดกับสถานศึกษาที่เป็นสถาบันหลักของชุมชน

2. ปัจจัยเกี่ยวกับชุมชน

2.1 ความศรัทธาของชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา หากสถานศึกษาสร้างความศรัทธาให้กับชุมชนได้ เช่น ผลการเรียนดี นักเรียนสามารถสอบชิงทุนหรือสอบเข้าสถาบันที่มีชื่อเสียงได้ สถานศึกษาได้รับรางวัลชนะเลิศ ครูอาจารย์เอาใจใส่ต่อเด็ก สถานศึกษาชนะการประกวดผลงานทางวิชาการ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาต่อสถานศึกษา

2.2 ชุมชนมีความรู้สึกรู้ว่าตนเองเป็นเจ้าของสถานศึกษาและต้องมีส่วนที่ต่อสถานศึกษา ความรู้สึกดังกล่าวมักจะอยู่ในรูปของสถานศึกษาของเรา การเป็นศิษย์เก่า การเป็นบุคคลที่มีส่วนร่วมในการก่อตั้งและทำนุบำรุงสถานศึกษา การเป็นผู้ปกครองนักเรียน ฯลฯ

2.3 ความคาดหวังของชุมชนต่อสถานศึกษา ได้แก่ ความคาดหวังว่าสถานศึกษาจะสั่งสอนบุตรหลานของเขาให้เป็นคนเก่ง คนดี และคาดหวังให้สถานศึกษามีคุณภาพ ไม่เป็นรองสถานศึกษาอื่น

2.4 ชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีกับสถานศึกษา หากผู้บริหารและครูเข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ สถานศึกษาให้การต้อนรับประชาชนอย่างดี สถานศึกษาเอาใจใส่

บุคลากรของประชาชน ชุมชนก็จะให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาด้วยดี

3. ปัจจัยเกี่ยวกับสถานศึกษา

3.1 ปัจจัยเกี่ยวกับผู้บริหารและครู ซึ่งได้แก่ ผู้บริหารและครูมีความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ให้เกียรติและกำลังใจแก่ผู้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษา สถานศึกษามีครูเก่าหรือศิษย์เก่าปฏิบัติหน้าที่เป็นครูอยู่ในสถานศึกษา ครูสนใจและเอาใจใส่การเรียนการสอน ฯลฯ

3.2 ปัจจัยเกี่ยวกับผลงานและวิธีปฏิบัติของสถานศึกษา เช่น สถานศึกษามีชื่อเสียงด้านวิชาการ มีความเชื่อมั่นในเรื่องการเงิน สถานศึกษามีการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ฯลฯ

สรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีผลเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีหลายปัจจัยด้วยกัน เช่น ปัจจัยของสิ่งจูงใจ ปัจจัยโครงสร้างของโอกาสหรือช่องทางในการเข้าร่วม ปัจจัยด้านอำนาจในการส่งเสริมกิจกรรมของการมีส่วนร่วม ปัจจัยส่วนบุคคล ปัจจัยด้านสถานภาพ ปัจจัยด้านเพศ ระดับการศึกษา ความต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการ การคาดหวังผลประโยชน์จากโครงการ และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา จะต้องให้ชุมชนเป็นหลักในการพัฒนา

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม การบริหารแบบมีส่วนร่วมมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ฮอย และ มิสเกล (Hoy & Miskel, 1996, pp. 289 – 290) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพในโรงเรียนย่อมสามารถตัดสินใจร่วมกันได้ ซึ่งสามารถส่งผลต่อคุณภาพการสอน เป็นการรองรับต่อการกระจายอำนาจที่จะมีขึ้น

วรูม และ เยทตัน (Vroom & Yetton, 1973, อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2537, หน้า 183) ได้เสนอแนวทางในการที่จะกำหนดว่าเมื่อไรควรจะมีส่วนร่วมในการมีส่วนร่วมตัดสินใจ และควรจะมีส่วนร่วมมากน้อยอย่างไรในการตัดสินใจ ตัวแบบของวรูม และเยทตัน ได้เสนอแนะว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนี้จะขึ้นกับธรรมชาติของปัญหาและสถานการณ์ในการกำหนดรูปแบบและปริมาณของการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจนั้น วรูม และเยทตัน ได้เสนอกฎไว้ 2 กลุ่ม คือ กฎกลุ่มแรกเป็นการส่งเสริมคุณภาพของการตัดสินใจ และกฎกลุ่มที่สองเป็นการส่งเสริมการยอมรับการตัดสินใจ ซึ่งการตัดสินใจนั้นมีทางเลือกอยู่ 5 วิธี ตั้งแต่ผู้บริหารตัดสินใจเองคนเดียวจนถึงการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างเต็มที่ ซึ่งมีทางเลือกในการตัดสินใจทั้ง 5 วิธีดังนี้

1. ผู้บริหารใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้วตัดสินใจเองตามลำพัง
2. ผู้บริหารแสวงหาข้อมูลจากผู้อื่นแล้วตัดสินใจเอง
3. ผู้บริหารหาหรือผู้เกี่ยวข้องแสวงหาความคิดและข้อเสนอแนะแล้วตัดสินใจเอง

4. ผู้บริหารปรึกษากับผู้เกี่ยวข้องเป็นกลุ่มแสวงหาความคิดเห็นร่วมกันโดยการอภิปรายแล้วตัดสินใจ

5. ผู้บริหารร่วมคิดกับกลุ่มเกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา แล้วให้กลุ่มตัดสินใจ

มาสโลว์ (Maslow, 1944, p. 396) ได้ศึกษาค้นคว้าด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ เชื่อว่ามนุษย์เป็นตัวกำหนดต้นเหตุหรือความอยาก และจะพยายามขวนขวายให้ได้มาซึ่งสิ่งต้องการตอบสนองและความอยากนี้เกิดจากมนุษย์มีความจำเป็น ซึ่งแต่ละเผ่าพันธุ์จะแสดงออกถึงความต้องการไม่เหมือนกัน แต่อย่างน้อยที่สุดก็จะมีขั้นพื้นฐานที่เหมือนกันเป็นลำดับไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่าได้รับการตอบสนองความต้องการระดับใดมากน้อยเพียงใด ซึ่งมาสโลว์ได้ตั้งสมมติฐานไว้เรียกว่า ลำดับขั้นแห่งความต้องการของมนุษย์ แบ่งได้ 5 ลำดับ ดังนี้

1. ความต้องการสิ่งจำเป็นทางร่างกาย (Physiological Needs)
2. ความต้องการในด้านความปลอดภัย (Safety Needs)
3. ความต้องการในด้านสังคม (Social Needs)
4. ความต้องการที่จะได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Needs)
5. ความต้องการที่จะได้รับความสำเร็จในชีวิต (Self – Realization or Self – Actualization Needs)

จากแนวคิดของมาสโลว์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมแล้วจะเห็นว่าการบริหารงานกับทางราชการนั้น บางครั้งก็ต้องการชื่อเสียงเกียรติยศหรือต้องการยอมรับยกย่องจากสังคม ซึ่งเห็นได้จากการที่นักธุรกิจหรือพ่อค้าที่มีฐานะร่ำรวย เมื่อมีทรัพย์สินสมบัติเพียงพอแล้ว ก็ยังต้องการมีชื่อเสียงหรือต้องการได้รับการยกย่องจากสังคม โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมกับทางราชการในรูปแบบต่าง ๆ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม คือ ความต้องการพื้นฐานจะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานของทางราชการ เพราะคนเรานอกจากจะมีความต้องการสิ่งจำเป็นทางร่างกายและความปลอดภัยแล้ว ยังต้องการยอมรับจากสังคม และต้องการเกียรติยศชื่อเสียง การยกย่องนับถือซึ่งแสดงออกได้โดยการเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยคาดหวังการยกย่องสรรเสริญเป็นสิ่งที่ตอบแทน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 8 -11) คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นคณะบุคคลซึ่งมีความสำคัญที่จะทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมกิจการของสถานศึกษาในฐานะที่เป็นองค์กรอย่างเป็นทางการ ที่จะมีส่วนร่วมกับชุมชนในการจัดการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนที่เป็นสมาชิกของชุมชน คณะบุคคลที่ทำหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวมีมาตั้งแต่อดีต แต่ลักษณะบทบาทและภารกิจมีความแตกต่างกันไปบ้างในแต่ละช่วง

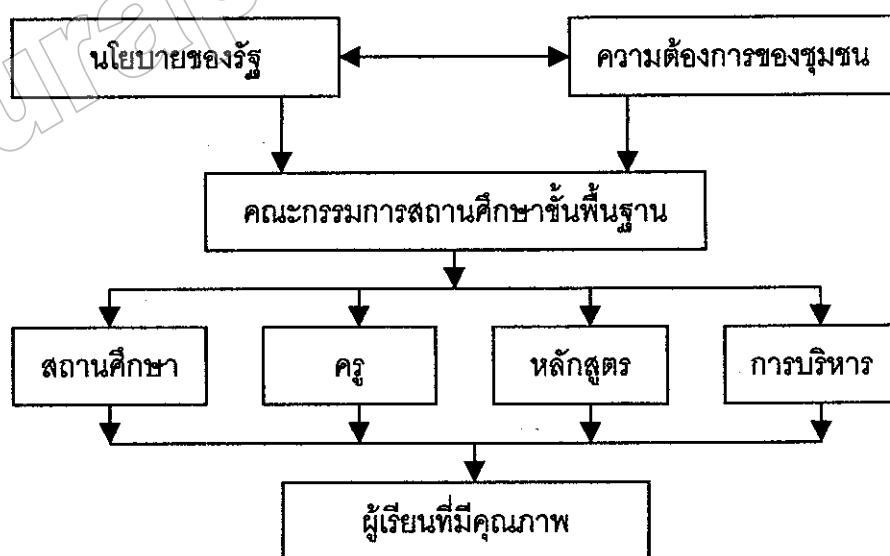
พุทธศักราช 2540 มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 เพื่อให้เกิดผลการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้จัดการประชุมทางไกล เรื่อง บทบาทคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาตามรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเป็นการจัดประชุมสัมมนาผู้บริหารสถานศึกษา และประธานคณะกรรมการโรงเรียนพร้อมกันทั่วประเทศ ผ่านทางสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยช่อง 11 และวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยที่มีการถ่ายทอดสดเสียงทั่วประเทศ เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พุทธศักราช 2541

หลังจากคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาร่วมกับสถานศึกษา ได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวดำเนินการ และผลการดำเนินการมากมาย ผลจากการวิจัยมีหลายประการที่น่าสนใจ คือ การปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาในส่วนโครงสร้างของคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษาเป็นไปตามระเบียบที่วางไว้ แต่การปฏิบัติงานของคณะกรรมการโรงเรียนประเทศศึกษายังเน้นด้านการสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษามากกว่าการกำหนดนโยบาย และการร่วมในการพัฒนาการเรียนการสอน จากผลการวิจัยดังกล่าว ประกอบกับการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่เน้นหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน การกระจายอำนาจในการจัดการศึกษา รวมทั้งการพัฒนาองค์กรชุมชนให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ และสามารถจัดการศึกษาในชุมชนได้ ทำให้กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พุทธศักราช 2543 ที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนหลายฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการจัดการศึกษาของชุมชน และเป็นระเบียบคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับแรก ที่กำหนดให้ผู้หญิงมีโอกาสมากขึ้นในการทำงานเพื่อชุมชน และ

สถานศึกษา รวมทั้งทำให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาทมากขึ้นในการจัดการศึกษาของท้องถิ่น และจะมีบทบาทมากขึ้นตามลำดับ โดยเฉพาะเมื่อมีการปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้อย่างเต็มรูปแบบในปี พุทธศักราช 2545

แนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ในการดำเนินการเพื่อให้กิจการของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิภาพ จะต้องสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและตอบสนองนโยบายของรัฐ ดังนั้นจึงต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน เพราะถือว่าชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการกำหนดคุณลักษณะของสถานศึกษาที่พึงประสงค์ เพื่อเป็นการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการจัดการศึกษา และการปรับปรุงการเรียนการสอน มาตรา 40 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้กำหนดให้ทุกสถานศึกษามีการจัดตั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขึ้น เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา จากแนวคิดดังกล่าว คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงนโยบายของรัฐให้เข้ากับความต้องการของชุมชน โดยการกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ครู หลักสูตร และการบริหาร ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการพัฒนานักเรียนให้มีคุณภาพตามที่กำหนด (สำนักงานประสานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กระทรวงศึกษาธิการ, 2540, หน้า 107) แนวคิดนี้แสดงให้เห็นดังแผนภูมิในภาพที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 4 แสดงแนวคิดเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

องค์ประกอบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

พุทธศักราช 2543 เพื่อให้การบริหารและการจัดการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ข้อ 5 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างน้อยสถานศึกษาละเจ็ดคน แต่ไม่เกินสิบห้าคน ประกอบด้วย

(1) ผู้แทนผู้ปกครอง โดยเจตนารมณ์มุ่งเน้นให้ผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา ที่บุตรหรือผู้อยู่ในความปกครองดูแลตามหลักฐานของทางราชการกำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในสถานศึกษานั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้ตรงตามความต้องการของผู้ปกครองให้มากที่สุดเท่าที่พึงกระทำได้ ข้าราชการครูหรือลูกจ้างซึ่งเป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในสถานศึกษานั้น ย่อมมีสิทธิที่จะสมัครเป็นกรรมการในองค์ประกอบของผู้แทนผู้ปกครองได้ อย่างไรก็ตามในกรณีที่ไม่ได้มีผู้สมัครเป็นกรรมการในองค์ประกอบนี้ หรือมีแต่ยังไม่ครบ ให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีหน้าที่สรรหากรรมการ สรรหาผู้แทนผู้ปกครองที่มีใช่ข้าราชการครูหรือลูกจ้างในสถานศึกษาเป็นอันดับแรกก่อน หากมีเหตุผลความจำเป็นหรือข้อจำกัดด้านบุคลากรแล้ว จึงค่อยสรรหาจากข้าราชการครูหรือลูกจ้างในสังกัดสถานศึกษานั้น ในลำดับสุดท้าย

(2) ผู้แทนครู หมายถึง ข้าราชการครูปฏิบัติการสอน และให้หมายรวมถึง ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาด้วย ดังนั้นผู้แทนครูอาจมีทั้งครูผู้ปฏิบัติการสอนและผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาหรืออย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

(3) ผู้แทนองค์กรชุมชน องค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่จัดตั้งขึ้นโดยความสมัครใจของสมาชิกหรือการอำนวยความสะดวกของทางราชการบางหน่วย ซึ่งอาจเป็นองค์กรที่จัดตั้งมีการจดทะเบียนตามกฎหมายหรือเป็นการรวมกลุ่มเป็นชมรม เพื่อปฏิบัติกิจกรรมบางประการ อาทิ กลุ่มพัฒนาสตรี กลุ่มแม่บ้าน ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ กลุ่มรักษ์แม่น้ำท่าจีน เป็นต้น ซึ่งมีการปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสมาชิกและสังคม ชุมชน โดยส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง ตามที่เห็นสมควรและมีที่ตั้งของกลุ่มเป็นที่แน่นอนภายในเขตบริการของสถานศึกษา มีผู้นำองค์กรและสมาชิกอย่างเป็นรูปธรรมและรวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน หรือ NGO (Non Government Organization) ด้วย ทั้งนี้ผู้แทนองค์กรชุมชนที่จะสมัครเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องมีหลักฐานแสดงการเป็นผู้แทนองค์กรชุมชนนั้น ๆ

(4) ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีอยู่ในขณะนี้ ประกอบด้วย กรุงเทพมหานคร เมืองพัทยา องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) เทศบาล และ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเจตนารมณ์หลักต้องการผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือสมาชิก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับเลือกตั้งจากชุมชนให้เป็นผู้แทนในการบริหารของ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น สมาชิกสภาเทศบาล (ส.ท.) สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร (ส.ก.) หรือเทศมนตรีเทศบาล เป็นต้น ให้เข้ามาร่วมเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในฐานะ ผู้แทนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่ถ้าหากในทางปฏิบัติมีปัญหา เนื่องจากกลุ่มเป้าหมาย หลักที่กล่าวถึงในเบื้องต้นไม่สมัครเข้ารับการคัดเลือกเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานหรือ ปฏิเสธการเป็นกรรมการในคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ก็ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มอบหมายให้บุคคลอื่น เช่น ข้าราชการหรือพนักงาน หรือลูกจ้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือบุคคลที่มีคุณสมบัติทั่วไปตามที่กำหนดในระเบียบนี้ โดยมีหลักฐานแสดงการเป็นผู้แทน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น หนังสือรับรองของผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ รายงานการประชุมของคณะผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่กล่าวถึงการมอบหมายให้ ข้าราชการหรือพนักงาน หรือลูกจ้าง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง เป็นผู้แทนในคณะกรรมการ สถานศึกษาแล้วแต่กรณี

(5) ผู้แทนศิษย์เก่า ได้แก่ ผู้แทนสมาคมศิษย์เก่า ชมรมศิษย์เก่าหรือบุคคลที่เคยศึกษา จากสถานศึกษานั้น ซึ่งอาจมีข้าราชการครูหรือลูกจ้างเป็นศิษย์เก่าอยู่ด้วยโดยอนุโลม และการ เป็นศิษย์เก่านั้นไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาชั้นสูงสุดของสถานศึกษาเท่านั้น หากพิสูจน์ได้ว่า บุคคลดังกล่าวเคยเข้าเรียนแล้วก็ถือว่าเป็นศิษย์เก่าเช่นเดียวกัน

(6) ผู้ทรงคุณวุฒิ หมายถึง ผู้มีความรู้ความสามารถในศิลปวิทยาการด้านต่าง ๆ ที่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเห็นว่ามีความจำเป็นต่อการพัฒนาการศึกษา ในกรณีของผู้นำ ทางศาสนานั้น ศาสนาในที่นี้หมายถึง พุทธศาสนา คริสต์ศาสนา ศาสนาอิสลาม ศาสนา พราหมณ์ ศาสนาซิกข์ และศาสนาฮินดู โดยไม่รวมถึงลัทธิความเชื่ออื่นใดที่ไม่เป็นที่ยอมรับของ สังคมไทยโดยส่วนรวม ส่วนผู้นำทางศาสนา หมายถึง พระสงฆ์ กรรมการไวยาวัจกรใน พุทธศาสนา นักบวช หรือบาทหลวงในคริสต์ศาสนา โต๊ะครู โต๊ะอิหม่ามในศาสนาอิสลาม นักบวช หรือผู้นำทางพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ศาสนาซิกข์ หรือศาสนาฮินดู

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการ และให้คณะกรรมการเลือก กรรมการคนหนึ่ง (1) (3) (4) (5) และ (6) เป็นประธานและอีกคนหนึ่งเป็นรองประธาน

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ บุคคลที่มีความตั้งใจเสียสละและอุทิศตน เพื่อเข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาการศึกษาของชุมชนและท้องถิ่นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 เป็นผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งจากผู้บังคับบัญชาเหนือสถานศึกษาขึ้นไปหนึ่งระดับ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 สอดคล้องกับ มาตรา 40 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ที่กำหนดให้ทำหน้าที่กำกับ และส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ดังนี้

- (1) กำหนดนโยบาย และแผนพัฒนาของสถานศึกษา
- (2) ให้ความเห็นชอบแผนปฏิบัติการประจำปีของสถานศึกษา
- (3) ให้ความเห็นชอบในการจัดทำสาระหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
- (4) กำกับ และติดตามการดำเนินงานตามแผนของสถานศึกษา
- (5) ส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กทุกคนในเขตบริการได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีคุณภาพและได้มาตรฐาน
- (6) ส่งเสริมให้มีการพิทักษ์สิทธิเด็ก ดูแลเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กที่มีความสามารถพิเศษให้ได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ
- (7) เสนอแนวทางและมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้านวิชาการ ด้านงบประมาณ ด้านการบริหารงานบุคคล และด้านการบริหารทั่วไปของสถานศึกษา
- (8) ส่งเสริมให้มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ตลอดจนวิทยากรภายนอก และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของนักเรียนทุกด้าน รวมทั้งสืบสวนจารีตประเพณี ศิลปและวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ
- (9) เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ตลอดจนประสานงานกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้สถานศึกษาเป็นแหล่งวิทยาการของชุมชน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น
- (10) ให้ความเห็นชอบรายงานผลการดำเนินงานประจำปีของสถานศึกษา ก่อนเสนอต่อสาธารณชน
- (11) แต่งตั้งที่ปรึกษา และ หรือคณะอนุกรรมการเพื่อกำหนดดำเนินงานตามระเบียบนี้ตามที่เห็นสมควร

(12) ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากหน่วยงานต้นสังกัดของสถานศึกษา สรุปได้ว่า จากการที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2543 มีความสำคัญมากต่อการพัฒนา การศึกษาของสถานศึกษา ที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคลในชุมชนหลายฝ่ายให้เข้ามามีส่วนร่วม กับสถานศึกษาในการจัดการศึกษาของชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่ได้รับการ แต่งตั้งตามระเบียบนี้ จำเป็นที่จะต้องรู้บทบาทของตนเอง และรอบรู้ในเรื่องของการจัดการศึกษา พอสมควร เพื่อจะได้ปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง และมีประสิทธิภาพต่อการ บริหารสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

การให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน เป็นการหาแนวทางให้บุคคลในชุมชน ได้เข้าร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา เพราะการที่สถานศึกษากับชุมชนจะร่วมมือกันในการพัฒนา การศึกษาได้นั้น สถานศึกษาควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ของสถานศึกษา นักบริหารและนักการศึกษาได้ให้แนวคิดไว้ ดังนี้

สุรพันธ์ ยันททอง (2526, หน้า 319) ได้เสนอวิธีการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมใน กิจกรรมของสถานศึกษา ดังนี้

1. จัดงานประจำปี โดยเชิญผู้ปกครองและประชาชนมาร่วมงาน
2. จัดนิทรรศการแสดงผลงานของนักเรียนหรือทำพิธีเปิดอาคารเรียนหลังใหม่
3. จัดการแสดงละครหรือการแข่งขัน จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองและครู
4. จัดตั้งคณะกรรมการเพื่อทำหน้าที่ปรึกษาของสถานศึกษา
5. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมเกี่ยวกับการศึกษา สมาคมเกี่ยวกับครู

สมาคมต่าง ๆ ของชุมชนขึ้นตามความเหมาะสม โดยใช้สถานศึกษาเป็นที่ตั้ง

6. จัดโปรแกรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ และการหย่อนใจ โดยให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมรับประโยชน์โดยตรงบ้างตามสมควร เชิญประชาชนที่มีความสนใจ ในการศึกษามาเป็นกรรมการศึกษา กรรมการโครงการสุขภาพของสถานศึกษา เป็นต้น

ไพรัตน์ เตชะรินทร์ (2531, หน้า 843) แสดงแนวคิดไว้ว่า เดิมนั้นมักจะมองในแง่ของ การร่วมสมทบแรงงาน วัสดุ เงิน ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมกันทำงาน หรืออาจจะมองอีก แง่หนึ่งของการเน้นการมีส่วนร่วมในการคิดร่วมวางแผนร่วมกันทำงานและร่วมทำบำรุงรักษา มากกว่าร่วมสมทบด้านเงินและวัตถุ ประชาชนจึงควรมีส่วนร่วมในการพัฒนา ดังต่อไปนี้

1. ร่วมกันศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาและความต้องการของประชาชน
2. ร่วมคิดสร้างรูปแบบพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาและสนองความต้องการของประชาชน
3. ร่วมกำหนดทิศทางแผนงานโครงการหรือกิจกรรม
4. ร่วมตัดสินใจในการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมบริหารงานพัฒนาทั้งสติปัญญา แรงงานและทุนตามขีดความสามารถรวมทั้ง

ควบคุมติดตามประเมินผล และซ่อมบำรุงรักษาผลที่เกิดจากกระทำกิจกรรมนั้น

กิตติมา ปรีดีดิลก (2532, หน้า 248) ได้เสนอแนะวิธีการนำบุคลากรในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษา คือ

1. จัดตั้งสมาคมผู้ปกครองครู
2. จัดตั้งคณะกรรมการประชาชน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสถานศึกษา
3. จัดตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมเกี่ยวกับครู สมาคมเกี่ยวกับการหย่อนใจต่าง ๆ
4. จัดตั้งสมาคมต่าง ๆ ของชุมชนขึ้น และใช้สถานศึกษาเป็นที่ตั้งของสมาคม
5. จัดโปรแกรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา ทั้งในด้านการศึกษาอาชีพและการหย่อนใจ

โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในประโยชน์

6. เชิญประชาชนที่สนใจด้านการศึกษาร่วมเป็นกรรมการศึกษา กรรมการโรงเรียน ในขณะที่งบประมาณของรัฐไม่เพียงพอสำหรับการจัดการศึกษา ชุมชนจำเป็นต้องสนับสนุนทรัพยากรในชุมชนทุกทาง ซึ่งทรัพยากรที่จะนำมาสนับสนุนการศึกษามีหลายลักษณะ เช่น เวลา แรงงาน และบุคคลสำคัญในชุมชน รวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญต่อการจัดการศึกษาในชุมชน

พิณสุตา สิริรังสี (2540) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของประชาชนว่า ในการจัดการศึกษาของนิวซีแลนด์ตามแนวปฏิรูปนั้น ให้ความสำคัญกับประชาชน/สาธารณชน ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งด้านการเป็นคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา ในการวางแผน การงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษา หลักสูตรการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผลการเรียน ในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ และร่วมติดตามผล กล่าวคือ

1. การเป็นคณะกรรมการบริหารสถานศึกษา (Board of Trustees) โดยให้สัดส่วนของกรรมการที่มาจากประชาชน ชุมชน ประมาณ 50-70 % ของคณะกรรมการทั้งหมด ซึ่งคณะกรรมการประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา 1 คน ผู้แทนครู 1 คน ผู้แทนนักเรียน (หากเป็นสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษา) 1 คน ผู้แทนผู้ปกครองและประชาชน 3-7 คน ทำหน้าที่ในการบริหารงานสถานศึกษาตามบทบาทหน้าที่ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยนัยนี้ การบริหารและการจัด

การศึกษาจึงขึ้นอยู่กับประชาชนเป็นส่วนใหญ่ โดยพื้นฐานความเชื่อในสังคมประชาธิปไตยของนิวซีแลนด์เคารพสิทธิซึ่งกันและกัน คนทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกัน รัฐจึงควรเปิดโอกาสให้ประชาชนกำหนดทิศทางการจัดการศึกษาในท้องถิ่นของตนเองมากกว่าที่รัฐจะเป็นผู้กำหนด

2. ในเรื่องการวางแผน การวางแผนของสถานศึกษานอกจากจะพิจารณาดำเนินการตามกรอบนโยบายการศึกษาของชาติ เป้าหมายทางการศึกษาของชาติ และตามกรอบหลักสูตรแล้ว ยังมีการพิจารณาความต้องการของชุมชนประกอบด้วย การระดมความคิดเห็นของชุมชนผ่านคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาที่เป็นผู้แทนประชาชน การประชุมร่วมกันระหว่างผู้ปกครองนักเรียนและสถานศึกษา การรับฟังความคิดเห็นของสื่อมวลชน สาธารณชน แล้วจึงมากำหนดเป็นแผนของสถานศึกษา ทั้งแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Plan) และแผนพัฒนา (Development Plan)

3. ในเรื่องหลักสูตร การกำหนดนโยบายหรือกรอบของหลักสูตร รัฐจะใช้วิธีระดมความคิดเห็นของประชาชน สื่อมวลชน ครู ผู้ปกครอง และนักธุรกิจต่าง ๆ แล้วจึงทำการร่างและเมื่อร่างเรียบร้อยแล้ว ยังต้องขอความเห็นชอบจากประชาชนโดยการประชาพิจารณ์อีกด้วย

ในการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษา คณะกรรมการบริหารสถานศึกษา ครู ผู้ปกครอง และชุมชน จะพิจารณาความต้องการร่วมกันว่าจะเปิดสอนหลักสูตรใด โดยหลักสูตรนั้นต้องเป็นประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน และในการประเมินผลหลักสูตร ก็จะประเมินโดยคณะกรรมการบริหารสถานศึกษากับครู ประเมินผลแล้วต้องรายงานผลการประเมินให้ผู้ปกครองและสาธารณชนทราบ

ส่วนการประเมินผลการเรียนในรายวิชาทักษะอาชีพ สถานศึกษาจะเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยการเชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาชีพต่าง ๆ เป็นกรรมการประเมินร่วมกับครูผู้สอนวิชานั้น ๆ ด้วย

4. ในการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาจะเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและประชาชนเข้ามาดูการเรียนการสอนและให้ข้อเสนอแนะได้ ทั้งนี้โดยผ่านทางคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาหรือในการประชุมร่วมกันระหว่างครูและผู้ปกครอง

5. ในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาหรือการลงทุนทางการศึกษา นอกจากจะใช้งบประมาณของรัฐบาลแล้ว สถานศึกษายังได้รับเงิน วัสดุครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ จากการสนับสนุนและการบริจาคของประชาชน ทั้งในรูปของการจัดงานหารายได้ และการรวมตัวของคณะกรรมการจากชุมชน และองค์กรเอกชนที่เห็นความสำคัญของการศึกษา เพื่อสนับสนุนการจัดการศึกษา

6. ในการติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา รัฐและสถานศึกษาต้องให้ความสำคัญ โดยสถานศึกษาจะรายงานผลการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ รวมทั้งรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาต่อชุมชน ประชาชน นอกจากนี้ยังมีส่วนที่ชุมชนติดตามเองโดยวิธีการต่าง ๆ ประชาชนและชุมชนจะให้ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) ผลการดำเนินงานของสถานศึกษาในการประชุมครู ผู้ปกครอง หรือผ่านทางสื่อมวลชน หากประชาชนและชุมชนให้ข้อเสนอแนะแล้วสถานศึกษาไม่ปฏิบัติตาม จะนำไปสู่การขาดความร่วมมือ การนำบุตรหลานไปเข้าเรียนสถานศึกษาอื่น รวมทั้งขาดการยอมรับจากชุมชน ซึ่งหมายถึงการได้รับการจัดสรรงบประมาณเป็นรายหัวจากรัฐจะลดน้อยลงตามไปด้วย

จากการที่นักการศึกษากล่าวมาสรุปได้ว่า การให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษานั้นเป็นเรื่องสำคัญ เพราะจะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อสถานศึกษา มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของตนเอง พร้อมกันนั้นสถานศึกษาก็จะได้รับการช่วยเหลือทั้งแรงกาย ทุนทรัพย์จากคนในชุมชน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา

กฎหมายที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 กำหนดไว้ในมาตรา 43 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยว่า บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชนตามที่กฎหมายบัญญัติ ดังนี้

มาตรา 78 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นและระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ตลอดจนทั้งโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศในท้องถิ่นให้ทั่วถึงและเท่าเทียมกันทั่วประเทศ รวมทั้งพัฒนาจังหวัดให้มีความพร้อมให้เป็นองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่ โดยคำนึงถึงเจตนารมณ์ของประชาชนในจังหวัดนั้น

มาตรา 79 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วมในการส่งเสริม บำรุงรักษา และคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจนควบคุมและกำจัดการมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

มาตรา 81 บัญญัติไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คู่คุณธรรม สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปะวิทยาการต่าง ๆ แรงรัด

พัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาครู และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

มาตรา 289 บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ต้องคำนึงถึงการบำรุงรักษาศิลปะจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นด้วย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 1 ระบุไว้ดังนี้

มาตรา 8 (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

มาตรา 9 (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

มาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงาน การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา โดยตรง

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

มาตรา 57 ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความรอบรู้ ความชำนาญ และภูมิปัญญาท้องถิ่นของบุคคล ดังกล่าวมาใช้ เพื่อให้เกิดประโยชน์ทางการศึกษา และยกย่องเชิดชูผู้ที่ส่งเสริมและสนับสนุน การจัดการศึกษา

มาตรา 58 ให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา และสถาบันสังคมอื่น ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาโดยเป็นผู้จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาบริจาคทรัพย์สินและทรัพยากรอื่นให้แก่สถานศึกษา และมีส่วนร่วมรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษาตามความเหมาะสมและความจำเป็น

สรุปได้ว่า การให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันใกล้ชิดประชาชน เพราะการจัดการศึกษาต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลก และสถานะทางสังคมหรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลักการสำคัญในการร่วมจัดการศึกษา คือการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 สามารถทำได้ในหลายรูปแบบ แต่ก็มีลักษณะที่สอดคล้องกัน ซึ่งผู้วิจัยใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 75) เป็นขอบเขตในการวิจัยครั้งนี้ คือ

1. การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา
2. การมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
3. การมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรท้องถิ่น
4. การมีส่วนร่วมในการตั้งกองทุนการศึกษา
5. การมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา

สิปปนนท์ เกตุทัต (2539, หน้า 18) ให้ความเห็นต่อการจัดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นการศึกษาของปวงชน การจัดการศึกษาในระดับนี้จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบ “การบริหารโดยกลุ่มสถานศึกษาและชุมชน” เพื่อให้ชุมชนหรือองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการ ตั้งแต่การวางแผนและกำหนดจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา การจัดทำหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรท้องถิ่น การกำกับ การควบคุมดูแล ตลอดจนการตรวจสอบคุณภาพ และการสนับสนุนทรัพยากรทั้งในด้านภูมิปัญญา องค์ความรู้ และการเงิน เพื่อให้การศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชนเป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดีขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 75) ได้ระบุว่า ในพื้นที่ที่ศึกษาการดำเนินการเกี่ยวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีรายละเอียดโดยสรุปได้ดังนี้ ในส่วนของการเลือกบุคคลในชุมชนเข้ามาเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากสถานศึกษาจะปฏิบัติตามข้อกำหนดของระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยคณะกรรมการโรงเรียนประถมศึกษา พุทธศักราช 2539 แล้ว สถานศึกษายังพิจารณาเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากบุคคลที่มีคุณสมบัติโดดเด่นในชุมชน รวมทั้งมีความรู้พอควร กล้าแสดงความคิดเห็นและเป็นคนรุ่นใหม่ที่จะทำประโยชน์ให้กับสถานศึกษา ได้ผ่านความเห็นชอบของผู้มีอุปการะคุณต่อสถานศึกษามาเป็นกรรมการ โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีบทบาทในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชน ในด้านการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะครูจะเป็นผู้กำหนดนโยบายของสถานศึกษา

แล้วนำนโยบายดังกล่าวมาเสนอต่อที่ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน บทบาทการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์ของสถานศึกษา จึงเป็นฝ่ายสนับสนุนคอยเสริมสร้าง และให้การช่วยเหลือ รวมทั้งการตัดสินใจในการเลือกดำเนินการ โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา จะร่วมกันแสดงความคิดเห็น ต่อนโยบายดังกล่าว แล้วจึงร่วมกันพิจารณาตัดสินใจว่า ในเรื่องใด สถานศึกษาควรมีนโยบายในการปฏิบัติอย่างไร ในการจัดทำแผนงานและโครงการของสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีวิธีการจัดทำแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา โดยการมอบหมายให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นคณะครูร่วมกันเขียนแผนพัฒนาสถานศึกษาประจำปี โดยก่อนที่จะเขียนรายละเอียดของแผน คณะครูที่เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะจัดทำโครงร่างของแผนมาเสนอให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งหมดพิจารณาก่อนว่าจะทำอะไรเพิ่มเติมหรือจะลดส่วนใดบ้าง เมื่อตกลงกันแล้วคณะครูจึงไปจัดทำเป็นต้นฉบับร่าง และนำเสนอให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาให้ความเห็นชอบ

ส่วนการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ในการประชุมทุกครั้ง เลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ผู้บริหารสถานศึกษา จะนัดหมายกับ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานล่วงหน้าเป็นการภายใน เพื่อหาเวลาว่างของคณะกรรมการส่วนใหญ่ให้ตรงกัน แล้วจึงเชิญประชุมอย่างเป็นทางการ ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมาประชุมเกือบครบทุกครั้ง ยกเว้นการประชุมที่มีวาระขออนุมัติงบประมาณ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมาครบทุกคน ในการดำเนินการประชุมเกือบจะทุกครั้งวาระของการประชุมจะแจ้งเรื่องที่ประธานต้องการแจ้งให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทราบ แล้วมอบหมายให้ผู้บริหารสถานศึกษาที่เป็นเลขานุการ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดำเนินการประชุมต่อ ซึ่งจะเป็นวาระเกี่ยวกับการรับรองรายงานการประชุมครั้งที่ผ่านมา เรื่องสืบเนื่องจากการประชุมครั้งก่อนที่สถานศึกษาได้ดำเนินการในช่วงเวลาที่ผ่านมา และจะต้องดำเนินการต่อไป แล้วต่อด้วยเรื่องอื่น ๆ ที่ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู และผู้นำชุมชน จะหยิบยกขึ้นมาหารือแล้วปิดการประชุม

การพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีบทบาทอย่างมากต่อการพัฒนาเรื่องนี้ในสถานศึกษา และมักจะเป็นฝ่ายริเริ่มดำเนินการโดยการช่วยเหลือและสนับสนุนเพื่ออำนวยความสะดวกในการทำงานของสถานศึกษา

การร่วมดูแลความประพฤติของนักเรียน เนื่องจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่ในชุมชน มีหน้าที่หนึ่งที่สำคัญคือ การสังเกตความประพฤติของเด็กในชุมชน

เพื่อนำข่าวสารหรือเบาะแสเกี่ยวกับพฤติกรรมนอกเวลาเรียนของนักเรียนมาบอกครู หรือจะใช้วิธีการตรวจตราและดูแล ซึ่งเป็นการแบ่งเบาภาระทางด้านการดูแลเด็กนอกเวลาเรียนได้เป็นอย่างดี และเป็นการช่วยเหลือโรงเรียนในการที่จะคลี่คลายปัญหาด้านความประพฤติ และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียนได้อีกทางหนึ่ง

การระดมทรัพยากรเพื่อการพัฒนาสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีบทบาทอย่างมากในการร่วมระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ลักษณะการระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาเป็นระดมทรัพยากรทั้งจากภายนอกชุมชนและภายในชุมชน ทั้งในลักษณะของการบริหารจัดการให้มีการทำบุญ เช่น การทอดผ้าป่าทอดกฐิน การแสดงพระธรรมเทศนาของพระที่มีชื่อเสียง หรือการเรียกรับเงินจากผู้ปกครองนักเรียนโดยตรง การประสานงานและการเป็นสื่อกลางระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา การที่คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นผู้ที่มีบทบาทในการปกครองภายในชุมชน และบางส่วนก็เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้มีโอกาสคลุกคลีกับประชาชนมาก

บทบาทคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พบประการหนึ่งก็คือ การประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนได้ทราบข่าวสาร และความก้าวหน้าในการทำงานของสถานศึกษา เช่น การเล่าถึงการพัฒนาสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ การจูงใจให้ผู้ปกครองนักเรียนส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษา เป็นต้น

การจัดการศึกษาและการพัฒนาการจัดการเรียน แม้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะไม่ได้เข้ามาดูแลในเรื่องจัดการเรียนรู้อย่างตรง แต่ก็มีส่วนร่วมรับรู้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้อยู่ในสถานศึกษา จากการรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาต่อที่ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสามารถแจ้งความต้องการของคนในชุมชนให้สถานศึกษาทราบว่า ชุมชนต้องการให้สถานศึกษาปรับปรุง พัฒนาการเรียนรู้อะไรเพิ่มเติมบ้าง ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ได้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับสถานศึกษาในด้านใดมากที่สุด

การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542, หน้า 166-168) ได้เสนอไว้ ดังนี้

ด้านวิชาการ

1. กำหนดหลักสูตรรายวิชา และหลักสูตรวิชาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

2. กำหนดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ การทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมเป็นผู้สอน หรือผู้ช่วยสอน เสนอแนะวิทยาการ และเทคนิคการสอนใหม่ ๆ

3. ผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และส่งเสริมสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ กำหนดเกณฑ์มาตรฐานด้านผู้เรียน และกำหนดเป้าหมายผู้เรียนที่บรรลุตามเกณฑ์มาตรฐาน

4. ตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษา

ด้านการบริหารบุคคล

1. พิจารณากำหนดจำนวนครูต่อจำนวนนักเรียน กำหนดครูเข้าสอนในชั้นเรียน และจัดหาบุคลากรตามที่สถานศึกษาต้องการ

2. กำหนดแผนพัฒนาครูและบุคลากรอื่น ๆ ในสถานศึกษา

3. ประเมินผลการจัดการเรียนการสอนของครู

ด้านธุรการและงบประมาณ

1. สนับสนุนให้การดำเนินงานธุรการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. จัดหาทรัพยากรจากภายนอกเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษา

3. จัดสรรการใช้งบประมาณทั่วไป และงบประมาณพิเศษที่ได้รับจากภายนอก

4. ตรวจสอบดูแลการใช้งบประมาณตามปกติ และงบประมาณพิเศษที่ได้รับจากภายนอก

ด้านอาคารสถานที่

1. พัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาให้เอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอน และเป็นศูนย์บริการความรู้แก่ชุมชน

2. สนับสนุนให้ชุมชนใช้สถานที่ของสถานศึกษาเพื่อทำกิจกรรมของชุมชน

ด้านบริการสำหรับนักเรียนและชุมชน

1. ส่งเสริมสนับสนุนให้มีบริการด้านต่าง ๆ แก่นักเรียนและชุมชน เช่น ด้านสุขภาพอนามัย กิจกรรมสหกรณ์ การจำหน่ายผลผลิตของนักเรียน เป็นต้น

2. ส่งเสริมสนับสนุนและประสานงานให้สถานศึกษาเป็นศูนย์บริการด้านวิชาการที่สามารถเชื่อมโยงหรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกับแหล่งวิชาการในท้องถิ่น

ด้านแผนงานและโครงการ

1. โครงการอาหารกลางวัน

2. งานประจำปีของสถานศึกษา

3. กีฬาประจำปีสถานศึกษา

4. งานประเพณีตามเทศกาล
5. งานห้องสมุด
6. งานประชาสัมพันธ์สถานศึกษา

ด้านศาสนาและวัฒนธรรม

1. ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับด้านศาสนา ศิลปและวัฒนธรรม
2. ประสานงานกับหน่วยงานทางด้านศาสนา ศิลปและวัฒนธรรมให้เข้ามามีบทบาท

ในสถานศึกษา

3. สนับสนุนส่งเสริมให้สถานศึกษาเป็นแหล่งรวมภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาต้องพิจารณาคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจากบุคคลที่มีคุณสมบัติโดดเด่นในชุมชน มีความรู้พอควร กล้าแสดงความคิดเห็น และเป็นคนมีวิสัยทัศน์ ให้มาร่วมกำหนดนโยบายของสถานศึกษา การจัดทำแผนงานและโครงการของสถานศึกษา การเข้าร่วมประชุม เป็นฝ่ายริเริ่ม และพัฒนาอาคารสถานที่และบริเวณสถานศึกษา การร่วมดูแลความประพฤติของนักเรียนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ช่วยระดมทรัพยากรเพื่อพัฒนาสถานศึกษา และช่วยประชาสัมพันธ์ความก้าวหน้าของสถานศึกษา

การมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

โจนส์ (Jones, 1971) ได้วิเคราะห์งานการบริหารแบบ POSDCoRB และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชนของสถานศึกษาระดับประถมศึกษารัฐอิลลินอยส์ พบว่า การวางแผนจะช่วยแก้ปัญหาในการกำหนดโครงการเพื่อการนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ การลงทุนการศึกษาเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดในการกำหนดโครงการ และการศึกษาของชุมชนจะดำเนินไปได้ ผู้บริหารต้องระลึกอยู่เสมอว่ากระบวนการบริหารมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของชุมชน

สนอง เครือมาก (สนอง เครือมาก , 2531, อ้างถึงใน สุนทร ชอบทำดี, 2534, หน้า 33-34) ซึ่งได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานของสถานศึกษาระดับประถมศึกษาในงานการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนไว้ดังนี้

1. เพื่อให้ชุมชนมีความเข้าใจอันดีต่อสถานศึกษา อันจะช่วยให้สถานศึกษาได้รับความร่วมมือ และความสะดวกในการดำเนินงาน
2. เพื่อให้สถานศึกษาสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชน หรือบุคคล วัสดุ

และสิ่งแวดล้อม เพื่อการดำเนินงานของสถานศึกษา

3. เพื่อให้สถานศึกษาได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากชุมชน ทั้งในด้านการเงิน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ และความคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงการดำเนินงานของสถานศึกษา

4. เพื่อเป็นการให้ความช่วยเหลือชุมชนทางด้านวิชาการและอื่น ๆ อันเป็นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง

5. เพื่อสนับสนุนให้การดำเนินงานหลักของสถานศึกษา คือ งานวิชาการบรรลุเป้าหมายได้สะดวก

6. เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีในสิ่งแวดล้อมของหน่วยงาน อันจะทำให้บุคคลมีขวัญ และกำลังใจในการปฏิบัติงาน

7. เพื่อป้องกันหรือแก้ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานของสถานศึกษาที่อาจเกิดขึ้นได้ โดยเป็นผลกระทบจากชุมชน

ศิริกาญจน์ โกสุมภ์ (2542) พบว่า ผู้นำชุมชนโดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ต้องมีส่วนร่วมกับทางสถานศึกษา ระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา มาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษา ตลอดจน และมีลักษณะของการมีส่วนร่วมกันในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ดังนี้

1. แหล่งทรัพยากรมักจะ ได้แก่ คนที่ดีในท้องถิ่น ญาติของข้าราชการระดับสูง ศิษย์เก่า ลูกศิษย์ของเจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน ศิษย์เก่า องค์กรการกุศลต่าง ๆ และคนในชุมชน

2. วิธีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา สถานศึกษาอาจจะใช้วิธีระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาหลายวิธี ได้แก่ การขอบริจาคจากแหล่งทรัพยากรทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ซึ่งในกรณีนี้มักจะใช้ในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาที่จำเป็น และต้องการวงเงินสูง เช่น การสร้างอาคารเรียน การซื้อที่ดินเพื่อขยายบริเวณ การขอบริจาคคอมพิวเตอร์ เครื่องใช้ในการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ และสื่อการเรียนรู้เพื่อการปฏิรูปการศึกษา เป็นต้น

การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา สถานศึกษาอาจจะระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา จากการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา เช่น การขอบริจาคสิ่งของ อาหาร ถ้วยรางวัล หรือเสื้อผ้า เพื่อเป็นรางวัลให้เด็กในงานกีฬาสี งานวันประถมศึกษา วันเด็ก และการจัดวิ่งมาราธอนประจำปี

การจัดตั้งสหกรณ์ของสถานศึกษา การตั้งสหกรณ์มี 2 แบบ คือ สหกรณ์ร้านค้า และสหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งอาจประชาสัมพันธ์กิจกรรมสหกรณ์ในการประชุมผู้ปกครองนักเรียน เพื่อเชิญชวนให้ผู้ปกครองนักเรียนสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์ผ่านนักเรียน โดยให้นักเรียนเก็บสะสมเงิน

มาฝากกับครูประจำชั้น และครูประจำชั้นรวบรวมเงินมาให้ครูที่ทำหน้าที่การเงินของสถานศึกษา เพื่อนำไปฝากกับสหกรณ์ออมทรัพย์ครูของทางจังหวัดที่ให้ดอกเบี้ยสูง และสถานศึกษาอาจจะแบ่งดอกเบี้ยที่ได้รับจากการฝากเงินกับสหกรณ์ครูนี้ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นเงินปันผลที่จ่ายคืนให้กับนักเรียน และคณะครูที่ฝากเงิน ส่วนที่สองนำไปใช้ในกิจกรรมของสถานศึกษา และการจัดตั้งกองทุนครู และกองทุนเพื่อการศึกษาของนักเรียน สำหรับการตั้งกองทุนในสถานศึกษาทั้งสองลักษณะ คือ กองทุนเพื่อการศึกษาของนักเรียนและกองทุนครู เป็นการนำดอกเบี้ยที่ได้จากการฝากเงินจากกิจกรรมออมทรัพย์ในสถานศึกษาส่วนหนึ่งมาตั้งเป็นกองทุนการศึกษาของนักเรียน ซึ่งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะครูและผู้นำชุมชน ร่วมกันประชาสัมพันธ์ให้คนในชุมชนนำเงินมาบริจาคสมทบทุนของสถานศึกษาในโอกาสต่าง ๆ โดยเฉพาะในงานศพ ซึ่งเจ้าภาพมักจะบริจาคทรัพย์ที่มีผู้มาร่วมทำบุญให้กับกองทุนของสถานศึกษา เพื่อเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้ผู้เสียชีวิต จนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติอย่างหนึ่งของการจัดงานศพในชุมชนบางแห่ง โดยจะบริจาคทรัพย์ในวันฉดงานศพ ซึ่งทางสถานศึกษาตอบแทนเจ้าภาพที่บริจาคทรัพย์ทำบุญให้กองทุนการศึกษาของทางสถานศึกษา ด้วยการมอบเกียรติบัตรในงานวันประจำปีของสถานศึกษา

นอกจากนี้ สถานศึกษาอาจมีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาในลักษณะการขอบริจาคเป็นสิ่งของ เช่น การขอบริจาคเครื่องไทยทานจากคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การทำบุญเลี้ยงพระในโอกาสต่าง ๆ การขอบริจาคโต๊ะ เก้าอี้นักเรียน ในการขยายชั้นเรียน เป็นต้น

3. กระบวนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา โดยทั่วไปสถานศึกษามีกระบวนการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา ในกรณีการขอบริจาคทรัพยากรเป็นจำนวนมากจากผู้ที่มีฐานะดี เช่น การระดมทรัพยากรเพื่อการสร้างอาคารเรียน สร้างห้องประชุมหรือจัดซื้อที่ดินให้สถานศึกษาตามขั้นตอนดังนี้

3.1 การหาแหล่งทรัพยากร หรือ การหาเบาะแสว่ามีใครบ้างที่สนใจ หรือมีความต้องการที่จะบริจาคทรัพยากรเพื่อช่วยเหลือสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ เพราะผู้บริจาคบางคนจะมีเป้าหมายเจาะจงในการบริจาค เช่น บางคนเจาะจงที่จะบริจาคเพื่อเด็กพิการ บางคนก็เจาะจงที่จะบริจาคเพื่อช่วยเหลือวัดที่อยู่ในชุมชน บางคนก็เจาะจงที่จะบริจาคเพื่อการศึกษา ฯลฯ ทางสถานศึกษาหรือผู้นำชุมชนควรหาแหล่งทรัพยากรจากเบาะแสเหล่านี้ ซึ่งจะทราบได้จากการสืบเสาะของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือคณะครู ในบางกรณีแม้จะยังไม่ทราบว่าแหล่งทรัพยากรต้องการบริจาคเพื่อการศึกษาหรือไม่ แต่ถ้าเห็นว่ามีความสามารถที่จะบริจาคได้ และมีความเกี่ยวข้องกับทางสถานศึกษาพอสมควร เช่น เป็นผู้อุปการะคุณ

เป็นศิษย์เก่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอาจจะติดต่อเพื่อขอปรึกษาวิทยากรให้สถานศึกษาตามความจำเป็น

3.2 การหาผู้เชื่อมโยงระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษากับแหล่งทรัพยากร หลังจากที่ชุมชนและสถานศึกษาหาแหล่งทรัพยากร หรือเบาะแสของทรัพยากรได้แล้ว ในกรณีที่ต้องการระดมทรัพยากรเป็นจำนวนมาก เช่น การระดมทรัพยากรเพื่อสร้างอาคารเรียน สร้างห้องประชุม หรือซื้อที่ดินให้สถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรจะขอความร่วมมือกับผู้ที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและผู้บริหารสถานศึกษากับแหล่งทรัพยากร ก่อนที่จะมีการประสานกับแหล่งทรัพยากรอย่างเป็นทางการต่อไป ผู้เชื่อมโยงระหว่างผู้นำชุมชนและสถานศึกษากับแหล่งทรัพยากรนี้ ส่วนมากมักจะเป็นผู้ที่มีความใกล้ชิดกับสถานศึกษา ชุมชน และแหล่งทรัพยากร เช่น การที่พระลูกศิษย์ของเจ้าอาวาสเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างเจ้าอาวาสกับผู้นำชุมชน และคหบดี ญาติของข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ หรือประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นกำนันเก่าเป็นผู้เชื่อมโยงระหว่างคหบดีในท้องถิ่นกับสถานศึกษา และชุมชน หรือครูเป็นผู้เชื่อมโยงกับญาติของตนเองที่บริจาคทรัพย์สร้างอาคารเรียนให้สถานศึกษาอื่น มาบริจาคที่สถานศึกษาที่ตนเองสอนอยู่ เป็นต้น

นอกจากนี้ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือผู้นำชุมชนอาจเป็นผู้เชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากรที่เป็นญาติหรือเพื่อน ที่พบปะในการติดต่องานหรือการสังสรรค์ และชักชวนอย่างไม่เป็นทางการให้ร่วมบริจาคทรัพยากรเพื่อพัฒนาสถานศึกษา เมื่อเห็นว่าแหล่งทรัพยากรให้ความสนใจก็จะมาแจ้งให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครูทราบในการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และเลือกคณะกรรมการที่จะติดต่อประสานงานกับแหล่งทรัพยากรเกี่ยวกับรายละเอียดของการบริจาคต่อไป

3.3 การประสานระหว่างชุมชนและสถานศึกษากับแหล่งทรัพยากร เมื่อหาผู้เชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา และแหล่งทรัพยากรได้เรียบร้อยแล้ว ผู้เชื่อมโยงจะดำเนินการติดต่อกับแหล่งทรัพยากรเป็นการภายใน เพื่อยืนยันความเป็นไปได้ของการบริจาค ทรัพยากรสนับสนุนให้สถานศึกษา แล้วจึงเริ่มการประสานงานอย่างเป็นทางการ และนัดหมายให้คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน และผู้บริหารสถานศึกษา ไปพบปะกับแหล่งทรัพยากร เพื่อพิจารณาร่วมกันถึงรายละเอียดต่าง ๆ ในการบริจาคต่อไป โดยปกติในชุมชนเจ้าอาวาสหรือผู้นำทางศาสนา มักจะเป็นผู้ที่มีบทบาทมากในชั้นตอนนี้ เพราะอาจทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคณะกรรมการเพื่อประสานงานกับแหล่งทรัพยากร ส่วนกรรมการอื่นอาจประกอบด้วย

ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้เชื่อมโยงกับแหล่งทรัพยากร

3.4 การต่อรองการบริจาค เมื่อมีการตกลงในหลักการที่จะบริจาคแล้ว แหล่งทรัพยากรบางรายอาจจะไม่บริจาคทุกอย่างตามที่ชุมชนและสถานศึกษาต้องการ เช่น กรณีของสถานศึกษาที่ขอบริจาคจากคหบดีในชุมชนเป็นพัดลมติดเพดานห้องประชุม ในวงเงิน 14,000 บาท แต่ผู้บริจาคต้องการบริจาคเพียงครึ่งเดียว ในวงเงิน 7,000 บาท ก็จะมีการต่อรองกัน ซึ่งมีบางกรณีที่แหล่งทรัพยากรให้เงินบริจาคเพิ่มให้เพียงพอกับที่ทางสถานศึกษาต้องการ แต่กรณีบริจาคทรัพยากรซื้อพัดลมนี้อาจารย์ได้รับเงินบริจาคในวงเงิน 7,000 บาท ตามที่ผู้บริจาคต้องการบริจาค ส่วนที่เหลือคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและคณะครูได้ร่วมกันบริจาคจนครบ แต่ก็มีกรณีต่อรอง บางกรณีต้องมีการปรับระดับความต้องการของสถานศึกษาและชุมชนกับความจำเป็นที่จะบริจาคของแหล่งทรัพยากรให้ตรงกัน เช่น ในการขอบริจาคทรัพยากรจากแหล่งทรัพยากรเพื่อสร้างอาคารเรียนกรณีหนึ่ง เมื่อผู้เชื่อมโยงไปติดต่อกับแหล่งทรัพยากร ผู้บริจาคแสดงความจำเป็นที่จะบริจาคเป็นอาคารเรียนชั้นเดียว 4 ห้องเรียน เพื่อที่จะต่อเติมชั้นล่างเป็นห้องประชุมในภายหลัง โดยใช้งบประมาณ 1.6 ล้านบาท คณะกรรมการที่ติดต่อขอบริจาคได้นำแบบแปลนและรายละเอียดการก่อสร้างอาคารเรียนเดินทางไปหาแหล่งทรัพยากรซึ่งอยู่ต่างจังหวัด เพื่อขอต่อรองให้แหล่งทรัพยากรบริจาคทรัพยากรเพิ่มขึ้น เมื่อพบกันและแหล่งทรัพยากรได้เห็นแบบแปลนแล้ว จึงขอให้ตัดราคาการก่อสร้างอาคารเรียนจาก 4 ห้องเรียนเป็น 3 ห้องเรียน ได้ทุนสูงในงบประมาณ 1 ล้านบาท ซึ่งเมื่อทั้งสองฝ่ายประเมินแล้วว่าในจำนวนงบประมาณที่แหล่งทรัพยากรบริจาคสามารถสร้างอาคารเรียนชั้นเดียวได้ทุนสูงในวงเงินงบประมาณ 1 ล้านบาทได้ จึงมีการตกลงกันทำให้อาคารเรียนหลังนี้สร้างสำเร็จ และภายหลังได้มีการต่อเติมชั้นล่างของอาคารเรียนเป็นห้องประชุม โดยงบประมาณบริจาคของคหบดีท้องถิ่นในภายหลัง

นอกจากนี้ยังมีการต่อรองที่สำคัญคือ การบริจาคทรัพยากรประจำปีของผู้ปกครอง ซึ่งช่วงแรกทางสถานศึกษาดำเนินการในรูปของการเรียไร แต่ตอนหลังเปลี่ยนเป็นการทอดผ้าป่า และมีการต่อรองเรื่องโอกาสประชุมผู้ปกครองนักเรียน เมื่อถึงวาระการขอบริจาค ทางสถานศึกษาจะเสนอให้ผู้ปกครองนักเรียนกำหนดวงเงินบริจาคเอง ซึ่งพบว่ากลุ่มผู้ปกครองนักเรียนมีการต่อรองยอดเงินการบริจาคเอง ระหว่างการบริจาคในวงเงินครบคร้วละ 200 บาท หรือ 100 บาท และในที่สุดก็ตกลงบริจาคเป็นครบคร้วละไม่ต่ำกว่า 100 บาทเป็นการประนีประนอม

การต่อรองการบริจาคมนี้ นอกจากจะมีการต่อรองในเรื่องของงบประมาณหรือรายละเอียดในการดำเนินการแล้ว ยังอาจจะต้องต่อรองกันในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบและวิธีการ

บริจาค เช่น การเปลี่ยนรูปแบบการบริจาคของผู้ปกครองนักเรียนจากการเรียไรมาเป็นการทำบุญทอดผ้าป่า หรือการทำบุญโดยผ่านทางวัด หรือการวิ่งมาราธอน เป็นต้น

3.5 การดำเนินการตามเป้าหมายของการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา หลังจากนั้นทางชุมชนและสถานศึกษาก็จะดำเนินการตามโครงการที่ตั้งเอาไว้ โดยมีการรายงานผลความก้าวหน้าของการดำเนินการให้แหล่งทรัพยากรทราบเป็นระยะจนกว่าการดำเนินการจะสำเร็จ

3.6 การตอบแทนแหล่งทรัพยากร เมื่อดำเนินการตามโครงการเสร็จสิ้นแล้ว ในกรณีที่เป็นการก่อสร้างหรือตกแต่งอาคารเรียน ทางคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะครูอาจจะจัดให้มีการทำบุญฉลอง โดยเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาร่วมงาน ซึ่งผู้ปกครองนักเรียนจะมาร่วมทำบุญเพื่อบริจาคทรัพยากรให้สถานศึกษาเป็นค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ในโอกาสทำบุญนี้ทางสถานศึกษาจะเชิญแหล่งทรัพยากร หรือผู้แทนมาร่วมงาน และตั้งชื่ออาคารเรียนตามชื่อของผู้บริจาค (ในกรณีบริจาคจำนวนมาก) พร้อมทั้งเสนอให้หน่วยงานระดับเหนือจัดทำเกียรติบัตรมอบให้แหล่งทรัพยากร เป็นการแสดงความขอบคุณที่ทำประโยชน์ให้กับทางราชการ นอกจากนั้นทางคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะครูควรร่วมกันแสดงความขอบคุณแก่แหล่งทรัพยากรในโอกาสอันควร เช่น การรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์ หรือการแสดงความรักถึงในวันขึ้นปีใหม่ เป็นต้น

ในเรื่องของการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา นี้ นับว่าเป็นการทำงานที่แสดงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน และสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาได้ชัดเจนกรณีหนึ่ง ซึ่งจากการศึกษาพบว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะครูส่วนใหญ่จะไม่ดำเนินการเรื่องนี้ตามลำพัง จะมีการปรึกษากับผู้นำชุมชนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก่อนที่จะเริ่มดำเนินการ เป็นทำนองการปรึกษาเพื่อหาแนวทางดำเนินการ หรือให้รับรู้การทำงานของสถานศึกษา ซึ่งทำให้ได้ผู้สนับสนุนอย่างไม่เป็นทางการที่จะช่วยประสานงานระหว่างสถานศึกษากับชุมชน นอกจากนั้นในเรื่องนี้อาจจะเป็นการกระตุ้นให้ในชุมชนรู้จักการช่วยตนเอง ก่อนที่จะขอความช่วยเหลือจากนอกชุมชน ซึ่งทำให้ประชาชนให้ความร่วมมือกับสถานศึกษาในการบริจาคทรัพยากรเพื่อพัฒนาสถานศึกษา ทุกครั้งที่มีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาจากภายนอกชุมชนเข้ามาในชุมชน

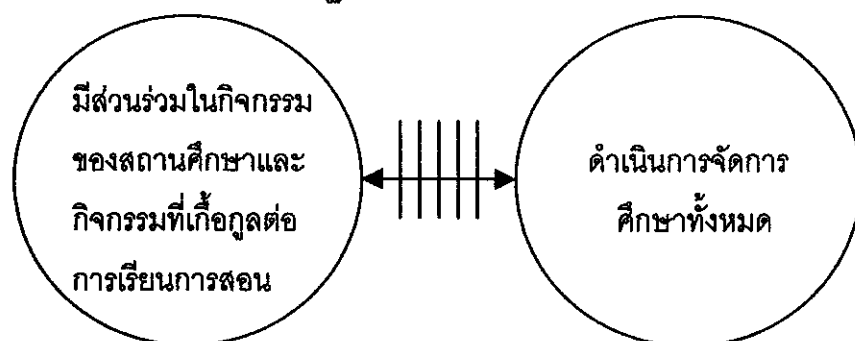
สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา เป็นการลงทุนการศึกษา และเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะทำให้การศึกษาของชุมชนดำเนินไปได้ เป็นการสนับสนุนให้การทำงานหลักของสถานศึกษา คือ งานวิชาการบรรลุเป้าหมาย คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานต้องให้การสนับสนุนและช่วยเหลือโดยการระดมการช่วยเหลือจากคนภายในชุมชนและนอกชุมชน

ในด้านแหล่งทรัพยากร ทั้งวิธีการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา และกระบวนการระดมทรัพยากร ที่ต้องมีการประสานงานอย่างต่อเนื่อง

การมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในพุทธศักราช 2537 รัฐบาลภายใต้การนำของ นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537 ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม 11 ตอนที่ 53 ก. ลงวันที่ 2 ธันวาคม 2537 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 2 มีนาคม 2538 และอำนาจหน้าที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา มาตรา 67(5) มีหน้าที่ส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ซึ่งในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลได้เข้าไปส่งเสริมการศึกษาในฐานะผู้ให้การสนับสนุนงบประมาณด้านการศึกษาของสถานศึกษาระดับประถมศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ในท้องถิ่นนั้น ๆ นอกจากนี้สมาชิกสภาตำบลบางคนยังมีบทบาทด้านการศึกษาในฐานะเป็นกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานอีกด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 85)

ประกอบกับแผนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พุทธศักราช 2543 สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ (ม.ป.ป., หน้า 19) ที่ได้กำหนดรูปแบบการถ่ายโอนสามลักษณะ คือ ลักษณะที่หนึ่งเป็นภารกิจที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการเอง ลักษณะที่สองให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดำเนินการร่วมกับรัฐ และลักษณะที่สาม ภารกิจที่รัฐยังดำเนินการอยู่ แต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการได้ โดยสรุปแล้วรูปแบบการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับกระทรวงศึกษาธิการ ในระยะเวลา พุทธศักราช 2544-2553 มีสองประเด็นใหญ่ ๆ คือ การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการดำเนินการจัดการศึกษาเอง โดยการรับถ่ายโอนจากรัฐ ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการดำเนินการจัดการศึกษา
ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่อยู่ในชุมชนและมีความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชน และสถานศึกษา ในการพัฒนาการจัดการศึกษาในชุมชนที่สำคัญองค์กรหนึ่งคือ องค์การบริหาร ส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีลักษณะของการบริหารราชการแผ่นดิน เพื่อ กระจายอำนาจการปกครองจากส่วนกลางไปสู่ส่วนท้องถิ่น และมีโครงสร้างอำนาจและหน้าที่ ที่ระบุไว้ให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาในสถานศึกษา ในลักษณะของการ ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เพราะประชาชนในท้องถิ่นที่เป็นสมาชิกขององค์การ บริหารส่วนตำบล อาจได้รับการคัดเลือกให้เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งสามารถ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา และกำหนดทิศทางการพัฒนาการศึกษาตามความ ต้องการของชุมชนได้ และองค์การบริหารส่วนตำบลก็มีอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พุทธศักราช 2537 มาตรา 67 ที่กำหนดให้องค์การ บริหารส่วนตำบล ส่งเสริมการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม การส่งเสริมการศึกษาในชุมชน สามารถทำได้โดยการตั้งงบประมาณเป็นเงินอุดหนุนการศึกษาแก่เด็กที่เรียนอยู่ในตำบล อุดหนุน วัสดุการเรียนการสอน อุดหนุนกิจกรรมการเรียนการสอน อุดหนุนอาหารกลางวัน อาหารเสริม ของนักเรียน โดยองค์การบริหารส่วนตำบลไม่ควรให้เงินอุดหนุนในกิจการที่ไม่เกิดประโยชน์ต่อ การศึกษาของนักเรียนโดยตรง ส่วนการประสานงานนั้นพระราชบัญญัตินี้กำหนดให้องค์การ บริหารส่วนตำบลประสานงานกับสถานศึกษาในเขตตำบลเพื่อสนองความต้องการ ให้องค์การ บริหารส่วนตำบลพิจารณาสนับสนุนและส่งเสริม (ศุภชัย ยาวะประภาษ, 2540, หน้า 11-12) และตามแนวทางการดำเนินงานของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ในรูปแบบการมี ส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของสำนักงานคณะกรรมการการประถม ศึกษาแห่งชาติ, 2543, หน้า 86-87) มีดังนี้

1. โครงสร้างของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับการมีส่วนร่วมเป็น คณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบล จากภารกิจขององค์การบริหารส่วนตำบลที่เกี่ยวข้อง กับการสนับสนุนการจัดการศึกษาในชุมชนดังกล่าว และโดยภารกิจที่สมาชิกองค์การบริหาร ส่วนตำบลบางส่วนได้รับการแต่งตั้งเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้วย จึงนับได้ว่า ในส่วนขององค์กรนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลและสถานศึกษา ต่างก็เป็นองค์กรที่ตั้งอยู่ในชุมชน ซึ่งย่อมมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดเพราะอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ในส่วนของคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นผู้นำชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิ และส่วนที่เป็นผู้ปกครองนักเรียน และ ศิษย์เก่าของสถานศึกษาส่วนหนึ่งจะเป็นคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบล เช่น ผู้นำชุมชน ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อาจจะเป็นกำนัน หรือ

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลก็ได้ ส่วนความสามารถขององค์การบริหารส่วนตำบลในการสนับสนุนงานทางด้านการศึกษานั้น บางแห่งอาจยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในเรื่องงบประมาณ เนื่องจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางแห่งมีรายได้จากการจัดเก็บภาษีในตำบลน้อย ต้องได้รับงบประมาณอุดหนุนจากทางราชการ

2. บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลกับการมีส่วนร่วมกับสถานศึกษา ในการพัฒนาการศึกษาในชุมชน การมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลกับสถานศึกษา ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ผู้วิจัยศึกษาจากพื้นที่ที่ศึกษา พบว่า เนื่องจากการทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเน้นที่การทำงานธุรการ ที่เคยเป็นงานของกำนัน ผู้ใหญ่บ้านเดิม คือ งานทะเบียนราษฎร เช่น การแจ้งเกิด แจ้งตาย ย้ายออก การแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ปัญหาศัตรูพืช ปัญหาสิ่งเสพติด ปัญหาขยะ ปัญหาลำไย หรืองานอนุมัติเกี่ยวกับการก่อสร้างบ้านเรือนในชุมชน ในส่วนของการพัฒนาชุมชน ประชาชนจะมาร่วมในการพัฒนามาก เพราะมักจะทำในวันหยุด เช่น วันอาทิตย์ และการมาร่วมจะเป็นเรื่องของการร่วมให้แรงงานมากกว่าอย่างอื่น นอกจากนี้การทำงานขององค์การบริหารส่วนตำบลยังเน้นการนำงบประมาณของทั้งตำบลมาใช้ร่วมกัน เป็นโครงการใหญ่ ไม่ได้แบ่งให้แต่ละหมู่บ้านไปพัฒนาหมู่บ้านตามความจำเป็น ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลยังเข้ามามีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการจัดการศึกษาในรูปแบบขององค์การน้อย แต่เข้ามาร่วมในฐานะของการเป็นผู้นำชุมชน ซึ่งเป็นฐานะเฉพาะตัว และในการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีส่วนร่วมมาก โดยเฉพาะในด้านการสนับสนุนให้สถานศึกษาพัฒนาด้านอาคารสถานที่และบริเวณ แต่ในด้านการจัดการเรียนการสอนแล้ว ผู้นำชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบลยังมีบทบาทจำกัดในเรื่องนี้ ซึ่งประเด็นสำคัญของปัญหาอยู่ที่การขาดความรู้ทางด้านการจัดการศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบล เพราะเมื่อแสดงถึงความต้องการที่จะปรับปรุงการเรียนการสอนก็จะเน้นการเพิ่มปริมาณของสื่อการเรียนการสอนมากกว่าพัฒนาคุณภาพด้านการจัดการเรียนรู้

3. กระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เนื่องจากบุคลากรที่เป็นสมาชิกบริหาร และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มเดียวกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนั้นรูปแบบการทำงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและชุมชนจะคล้ายคลึงกัน คือ

- 1) ร่วมกันกำหนดเป้าหมายและกิจกรรมที่จะดำเนินการ
- 2) ร่วมกันพิจารณาตัวบุคคลที่เกี่ยวข้องและติดต่อเพื่อขอความร่วมมือ
- 3) ประชุมเพื่อวางแผนการทำงานทั้งหมดและแบ่งหน้าที่กันทำงาน

- 4) ทำหนังสือแต่งตั้งคณะกรรมการ
- 5) ประชุมร่วมกันเป็นระยะเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้า ผลงาน และปัญหาในการทำงานของคณะกรรมการฝ่ายต่าง ๆ
- 6) ร่วมกันดำเนินการ
- 7) ร่วมกันประเมินผลการทำงาน
- 8) ร่วมกันรับผลจากการดำเนินงาน

นวรรัตน์ ศรีพรหม (2543-2544, หน้า 21-24) ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตามมาตรา 39 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ที่ให้กระทรวงกระจายอำนาจและการจัดการศึกษาทั้งทางด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไปไปยังสถานศึกษาในเขตพื้นที่โดยตรง ดังนี้

1. ด้านวิชาการ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หลายรูปแบบ ดังนี้
  - 1.1 เป็นผู้ส่งเสริมการเรียนรู้ การช่วยเหลือและกระตุ้นพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในเด็ก เช่น การพัฒนาการด้านภาษา การรักการอ่าน การปลูกฝังคุณธรรม
  - 1.2 การเป็นวิทยากร สถานศึกษาควรจัดให้มีการสำรวจคนในชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลความพร้อมในการช่วยเหลือด้านวิชาการ เช่น ใครมีความรู้ความสามารถ ความชำนาญพิเศษในเรื่องใด เพื่อเชิญมาเป็นวิทยากรช่วยสอนทักษะความชำนาญเหล่านั้นในชั้นเรียน หรือเป็นคณะจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อเป็นการขยายขอบเขตวิชาการจากหลักสูตรและเพิ่มความน่าสนใจของการเรียนรู้
  - 1.3 การเป็นผู้ช่วยครู สถานศึกษาควรเปิดโอกาสและสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเยี่ยมเยียน หรือสังเกตการสอนในชั้นเรียน ซึ่งจะเข้าใจการดำเนินการกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดีขึ้น และเป็นการสร้างความคุ้นเคยระหว่างครูกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สถานศึกษาอาจทำโครงการอาสาสมัคร เพื่อช่วยเหลือครูในฐานะครูพิเศษช่วยสอน ช่วยดูแลเด็ก ปฐมวัย ช่วยปฏิบัติงานในโรงอาหาร งานห้องสมุด จัดทำสื่ออุปกรณ์การเรียน เป็นผู้ช่วยในการจัดกิจกรรม และให้คำปรึกษาในด้านอื่น ๆ
  - 1.4 เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ จากหลักการที่ว่า “ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ” ซึ่งเป็นแนวทางจัดการศึกษา ดังนั้นจะต้องส่งเสริมผู้เรียนให้ได้พัฒนาตนเองตามความถนัดตามความสนใจ ฝึกประสบการณ์จริง

จัดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย การเรียนการสอนจึงไม่จำกัดอยู่เพียงภายในห้องเรียน สถานศึกษา จำเป็นต้องดำเนินการให้การจัดการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือ กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อร่วมพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีมาก อย่างหนึ่ง มีสิ่งที่น่าสนใจอย่างหลากหลาย เป็นแหล่งวิทยาการที่สถานศึกษา ครูสามารถใช้ได้อย่างสะดวก นักเรียนสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมากมายจากชุมชน เช่น การนำประวัติ ความเป็นมาของชุมชน วิถีชีวิตที่สำคัญในชุมชน ศิลปวัฒนธรรม อาชีพ แหล่งท่องเที่ยว ป่าชุมชน นอกจากนั้นในแต่ละชุมชนยังมีสถานประกอบการที่นักเรียนจะได้เรียนรู้ และฝึกทักษะด้านการ ประกอบอาชีพต่าง ๆ ตามความสนใจ เช่น การทอผ้า การแกะสลัก การเลี้ยงสัตว์ การซ่อมรถ

1.5 เป็นผู้ร่วมประเมิน ในแต่ละปีการศึกษาสถานศึกษาควรจัดให้มีการประเมินผล การดำเนินงาน โดยเชิญผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมเป็นคณะกรรมการ ประเมินผลการดำเนินงาน เช่น ประเมินแผนงาน โครงการต่าง ๆ ว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่อย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไร และมีผลกระทบอย่างใดบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานในปีต่อไป และสรุปรายงานผลการดำเนินงานของสถานศึกษาให้หน่วยงานต้นสังกัด และสาธารณชนทราบ นอกจากนี้ในการประเมินผลการเรียนรู้ของนักเรียน ซึ่งประเมินจากสภาพที่แท้จริง (Authentic Assessment) สถานศึกษาควรให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ร่วมประเมินผลงาน และตรวจสอบการพัฒนาการความก้าวหน้าของนักเรียนด้วย

2. ด้านงบประมาณ ในการดำเนินงานของรัฐ องค์กรธุรกิจ หรือหน่วยงานใด ๆ ก็ตาม การงบประมาณถือว่าเป็นกิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง เพราะมีความเกี่ยวเนื่องกับการบริหาร ทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ การวางแผน การจัดดำเนินงาน ตลอดจนถึงการควบคุม เพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยตามแผนและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ งบประมาณจะเป็นสิ่งที่ บังชี้แนวความคิดในการบริหารงาน ตลอดจนวิธีดำเนินงาน ในหน่วยงานการศึกษางบประมาณ นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินงาน เนื่องจากสถานศึกษาเป็นองค์กรหนึ่งในสังคมที่มีหน้าที่ ในการบริหารการศึกษา มีกิจกรรมหลายรูปแบบที่จะต้องใช้เงิน จึงจำเป็นต้องอาศัยระบบ ระเบียบที่กำหนดขึ้นสำหรับบริหาร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างประหยัด และมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาได้รับงบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานจากเงินงบประมาณแผ่นดิน เงินบำรุงการ ศึกษา และเงินบริจาคจากแหล่งต่าง ๆ รวมทั้งจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เป็นแหล่งหนึ่งที่มีความสำคัญที่จะเข้ามาช่วยเหลือจัดการศึกษา

3. ด้านการบริหารงานบุคคล ในด้านบุคลากรจะเห็นว่าบุคคลในสถานศึกษาตั้งแต่ ครูผู้สอน ครูสนับสนุน ตลอดจนคนงานภารโรง และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยเหลือ

ให้การดำเนินงานของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มีความรู้ มองเห็นความสำคัญ และให้การสนับสนุนการจัดการศึกษา และครูผู้สอนซึ่งนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งนั้น จะต้องเป็นผู้มีความรู้ มีทักษะและประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นอย่างดี ตลอดจนทั้งเป็นผู้พร้อมอุทิศแรงกาย และแรงใจ เพื่อนำเด็กไปสู่จุดหมายปลายทางที่ดีที่สุดอีกด้วย

4. ด้านการบริหารทั่วไปหรือการจัดการทั่วไป การเข้ามามีส่วนร่วมในด้านการบริหารจัดการทั่วไป ได้แก่ การที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้มีโอกาสเข้ามาให้คำปรึกษาในรูปคณะกรรมการ เป็นต้นว่า เป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาหารกลางวัน คณะกรรมการดำเนินงานโครงการอาหารเสริม (นม) คณะกรรมการวางแผนนโยบายและเป้าหมายการจัดการศึกษาของสถานศึกษา คณะกรรมการจัดหางบประมาณ เพื่อช่วยเหลือสถานศึกษาในรูปแบบอื่น ๆ หรืออาจเชิญมาโดยตรงก็ได้ การเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบนี้ สถานศึกษาจะมีผู้ร่วมให้คำปรึกษา ร่วมตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ช่วยสอดส่องดูแล และวางแผนพัฒนาสถานศึกษา มีกิจกรรมหลากหลายที่สถานศึกษาสามารถจัดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เช่น ร่วมกำหนดเป้าหมาย เป็นต้นว่า จัดทำแผนพัฒนาสถานศึกษา แผนปฏิบัติการประจำปี การจัดหาทุนการศึกษา การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาอาคารสถานที่สภาพแวดล้อมภายในและภายนอก การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพอนามัย ในการให้ภูมิคุ้มกันโรค การจัดอาหารเสริม การจัดอาหารกลางวัน

สรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จะทำให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษาได้รับการสนับสนุน เกิดความสะดวก คล่องตัว โดยการพิจารณาโครงสร้างของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกับการมีส่วนร่วมเป็นคณะกรรมการขององค์การบริหารส่วนตำบล บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องมีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการพัฒนาการศึกษาในชุมชน และกระบวนการมีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์กรท้องถิ่น

การมีส่วนร่วมในการตั้งกองทุนการศึกษา

ปรีชา คัมภีรกรรม และดิลก พัฒนพิชัยโชติ (2528, หน้า 747-754) ได้ให้แนวคิดเพื่อให้คณะกรรมการศึกษาได้เป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพในการดำเนินงาน ทুমเท และเสียสละให้กับสถานศึกษาอย่างจริงจัง จึงควรคำนึงถึงการคัดเลือกบุคคลที่พอมีเวลารว่าง อย่าไปมุ่งแต่คนที่มีฐานะดี มีธุรกิจมาก เพื่อหวังสนับสนุนด้านกำลังเงินอย่างเดียว โดยไม่มีเวลามาร่วมประชุม

ให้คำปรึกษาแนะนำแก่สถานศึกษา ควรมีพิธีมอบหนังสือสำคัญ และให้การยกย่องในโอกาสที่เหมาะสม เพื่อเป็นเกียรติแก่คณะกรรมการศึกษา ข้อควรพึงระวังคือ ไม่ควรขอบริจาคทุกครั้งที่มีการประชุมกรรมการศึกษา เพราะจะทำให้กรรมการศึกษาไม่อยากมาประชุม นอกจากนี้ทางสถานศึกษาอาจขอความร่วมมือจากคณะกรรมการศึกษาให้ช่วยสนับสนุน และร่วมดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น ช่วยประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบถึงการดำเนินงานของสถานศึกษา ชักชวนประชาชนร่วมกิจกรรมของสถานศึกษา โดยขอความร่วมมือด้านแรงงาน ทรัพย์ วัสดุ เพื่อพัฒนาสถานศึกษา และขอรับการสนับสนุนในการจัดหาทุนเพื่อจัดสวัสดิการในสถานศึกษา เช่น จัดอาหารกลางวัน จัดตั้งมูลนิธิช่วยเหลือเด็กขาดแคลน คณะกรรมการศึกษายังสามารถช่วยไกล่เกลี่ย และสร้างความเข้าใจอันดีต่อกัน เมื่อมีความขัดแย้งระหว่างครูกับประชาชน นอกจากนี้ยังสามารถช่วยดูแลทรัพย์สินสมบัติของสถานศึกษา ช่วยติดตามเด็กที่ขาดเรียน การมีส่วนร่วมในการช่วยสำรวจปัญหาความต้องการของชุมชน เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการ และยังช่วยรับผิดชอบในภาระหน้าที่ที่สถานศึกษามอบหมายให้เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา นอกจากนี้ยังมิให้ผู้ให้ความเห็นในเรื่องของบทบาทของคณะกรรมการโรงเรียนไว้อีก เช่น

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 87) กล่าวว่า การตั้งกองทุนการศึกษาในสถานศึกษาควรเป็นการ ตั้งขึ้นด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือนักเรียน ช่วยในการพัฒนาครู และสถานศึกษา รวมทั้งช่วยเหลือครู กองทุนที่น่าสนใจ เพราะได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชน และเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในสถานศึกษา มาก คือ กองทุนการศึกษา ซึ่งเป็นกองทุนที่ตั้งขึ้นโดยการนำเงินบริจาคมาตั้งเป็นกองทุนสำหรับนักเรียน โดยทั่วไปแล้วผู้บริจาคจะแจ้งความจำนงค์ที่จะบริจาคทรัพยากรจำนวนหนึ่งให้ทางสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาควรส่งผู้นำชุมชนที่ผู้บริจาคเชื่อถือไปประสานงาน โดยนำหลักฐานมอบทุนการศึกษาให้นักเรียนในแต่ละปีไปให้ผู้บริจาคดู และเมื่อได้รับเงินบริจาคมา สถานศึกษาควรแสดงความโปร่งใสในการจัดการกับเงินบริจาคส่วนนี้ โดยการแสดงหลักฐานการใช้จ่ายเงินแก่ผู้บริจาคเป็นระยะ และตอบแทนผู้บริจาคด้วยการมอบเกียรติบัตรในงานประจำปีของสถานศึกษา ส่วนการนำเงินของกองทุนไปใช้ทุกครั้ง ต้องได้รับการอนุมัติจากกรรมการศึกษาก่อน

โดยทั่วไปแล้วกระบวนการมีส่วนร่วมในการตั้งกองทุนการศึกษา มักจะดำเนินการด้วย

- 1) การนำเงินบริจาคของประชาชนเป็นกองทุนการศึกษา
- 2) การประชาสัมพันธ์การตั้งกองทุนการศึกษาของสถานศึกษาในที่ประชุมของ

ประชาชน ผ่านกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยเฉพาะคณะกรรมการ

สถานศึกษา ควรให้ร่วมในการประชาสัมพันธ์การดำเนินงานของกองทุนการศึกษาให้ประชาชนในชุมชนรับทราบอย่างต่อเนื่อง

3) การดำเนินการเพื่อให้การบริจาคทรัพยากรเพื่อเข้ากองทุนการศึกษา เป็นธรรมเนียมของคนในชุมชน เช่น การสร้างข้อตกลงหรือการบริจาคทรัพยากรเข้ากองทุนการศึกษาทุกครั้งเมื่อมีการทำบุญงานศพ หรือในการฉาปนกิจศพ

4) การประชาสัมพันธ์การบริจาคของบุคคลในชุมชนทางหอกระจายข่าวของชุมชน

5) การมอบเกียรติบัตร เพื่อเป็นการยกย่องชมเชยในความเสียสละในงานประจำปีของสถานศึกษา

การตั้งกองทุนในสถานศึกษา เป็นรูปแบบหนึ่งของการระดมทรัพยากร เพื่อเสาะหาทรัพยากรมาใช้ในสถานศึกษา ทั้งในกิจกรรมที่เป็นการพัฒนาสถานศึกษา และการช่วยเหลือทั้งครูและนักเรียน และเป็นกิจกรรมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในรูปแบบของการบริจาคตามโอกาสที่เหมาะสม และการออมทรัพย์ของผู้ปกครองนักเรียนผ่านนักเรียน ซึ่งแม้จะเป็นการมีส่วนร่วมโดยการบริจาค แต่ก็นับได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมโดยการถูกชักชวน (Induced participation) จากกลุ่มผู้นำชุมชนในชุมชน คณะครู และโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวนักเรียนเอง ที่ต้องการให้ยอดเงินฝากในสหกรณ์ออมทรัพย์ของตนเองสูงขึ้น

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการตั้งกองทุนการศึกษา ต้องประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ มีการชักชวนให้สนับสนุนจัดหาทุนเพื่อจัดสวัสดิการให้สถานศึกษา การตั้งกองทุนการศึกษาควรเป็นการตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือนักเรียน ช่วยในการพัฒนาครูและสถานศึกษา รวมทั้งช่วยเหลือครู กองทุนที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในสถานศึกษามากที่สุด คือ กองทุนการศึกษา ซึ่งจะนำเงินปันผลมาเป็นกองทุนการศึกษาสำหรับนักเรียน

การมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2540, หน้า 16) ได้กำหนดยุทธศาสตร์ความร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนไว้ว่า ความร่วมมือระหว่างบ้านกับสถานศึกษาช่วยให้เกิดการบูรณาการการพัฒนาเด็กทั้งที่บ้านและสถานศึกษา ไม่เกิดความขัดแย้งในการพัฒนาเด็ก จะเป็นไปอย่างราบรื่นและถูกต้อง ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานอื่นและชุมชนก็ทำนองเดียวกัน และได้กำหนดจุดเน้นในการพัฒนาไว้ ว่าด้วยการร่วมพัฒนาการศึกษาโดยกรรมการโรงเรียน หน่วยงานองค์กรในท้องถิ่นและชุมชน โดยกำหนดเป็นแนวทาง

ดำเนินงานไว้ดังนี้

- 1) พัฒนากิจกรรมโรงเรียนให้มีความรู้ เข้าใจบทบาทหน้าที่ เพิ่มประสบการณ์ในการวางแผนและการควบคุมกำกับเพื่อสนับสนุนการพัฒนาการศึกษา
- 2) กรรมการโรงเรียนร่วมกันพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน กำหนดนโยบาย วางแผนการพัฒนาการศึกษา บริหารการเงิน และงบประมาณ และแก้ไขปัญหาของสถานศึกษา
- 3) กรรมการโรงเรียน หน่วยงาน องค์กรในท้องถิ่น และชุมชนร่วมจัดกิจกรรมพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ
- 4) สถานศึกษาให้บริการ ร่วมกิจกรรม และร่วมพัฒนาชุมชนในด้านการศึกษา
- 5) ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของสถานศึกษาแก่ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังสม่ำเสมอ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534, หน้า 16-18) ได้ให้แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนไว้ในคู่มือหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พุทธศักราช 2533) ไว้ว่า สถานศึกษามีลักษณะที่เป็นสถาบันทางสังคมระดับท้องถิ่น และใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด สถานศึกษาจะต้องพยายามดึงชุมชนมาร่วมดำเนินการด้วย

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543, หน้า 89-90) ได้แบ่งการบริหารงานภายในสถานศึกษาทั่วไป ออกเป็น 6 งาน ซึ่ง 1 ใน 6 งานนั้น คือ งานความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน ซึ่งทางสถานศึกษามักจะมอบหมายให้คณะครูที่พักอยู่ในชุมชน และครูที่คุ้นเคยกับคนในชุมชนพอสมควรเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ โดยการเป็นผู้แทนของสถานศึกษาไปร่วมงานในชุมชน และประชาสัมพันธ์งานของสถานศึกษา โดยผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา โดยการอาศัยผู้นำชุมชนที่มีวัยใกล้เคียงกับผู้บริหารและครู เป็นผู้เชื่อมโยงผู้บริหารสถานศึกษากับคนในชุมชนให้รู้จักกัน มีความสัมพันธ์กัน และสนิทสนมกันมากที่สุด นอกจากนี้อาจจะออกจุลสารรายเดือนของสถานศึกษา เพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองนักเรียนและคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทราบ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนนี้ ผู้นำชุมชนและประชาชนจะรู้สึกพึงพอใจ หากเห็นว่าคณะครูสามารถเข้ากับชาวบ้านได้ดี เวลาไปร่วมงานในชุมชนไม่เรียกร้องให้ชาวบ้านต้อนรับเป็นกรณีพิเศษ แตกต่างไปจากชาวบ้านทั่วไป และความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษาและชุมชนนี้เองที่จะทำให้คนในชุมชนให้ความร่วมมือกับทางสถานศึกษาดีขึ้น แม้แต่ในเรื่องของการปรับปรุง

สถานศึกษา เมื่อคนในชุมชนไปพบสิ่งที่สถานศึกษาอื่นทำและเห็นว่าดี ก็จะมาเสนอความคิดให้ทางสถานศึกษานำมาปฏิบัติ

นอกจากนี้ สถานศึกษาควรมีช่องทางสื่อสารระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เช่น การประกาศข่าวความเคลื่อนไหวของสถานศึกษา การขอความร่วมมือให้เจ้าอาวาสแจ้งข่าวหรือขอความร่วมมือจากชุมชนในเรื่องต่าง ๆ ในวันพระหรือในงานสำคัญทางศาสนาของวัดที่มีคนมาร่วมทำบุญมาก โดยทั่วไปพบว่า กระบวนการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนมีขั้นตอนที่สำคัญ คือ

(1) การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของคณะครูในสถานศึกษา ให้มีผู้รับผิดชอบในการดำเนินกิจกรรมนี้ โดยมากจะเลือกคณะครูที่เป็นคนในชุมชน มีนิสัยเข้ากับคนง่าย ให้ทำหน้าที่ในการประสานงานระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา

(2) สร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับบุคคลที่มีวัยใกล้เคียงกันให้มาร่วมเป็นคณะกรรมการต่าง ๆ ในสถานศึกษา

(3) ติดต่อเพื่อรายงานการทำงานของสถานศึกษาให้ทราบ และเชิญมาร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษา

(4) จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อร่วมกันวางแผนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา

(5) เชิญผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และผู้ที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์มาพบปะ หรือไปพบปะกับเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการอย่างสม่ำเสมอ

(6) ไปร่วมงานในชุมชนทุกครั้ง

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา (2540) ได้สรุปว่า ชุมชนมีความเกี่ยวข้องผูกพันกับสถานศึกษา นักเรียนเป็นผลผลิตของสถานศึกษาเท่า ๆ กับชุมชน ความเจริญก้าวหน้า และคุณภาพของสถานศึกษาจะเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพของชุมชน เนื่องจากชุมชนมีคุณค่าต่อสถานศึกษา ในฐานะที่เป็นแหล่งทรัพยากรและวิทยาการ ชุมชนก็น่าจะได้รับประโยชน์จากสถานศึกษาในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคมเช่นกัน ดังนั้นสถานศึกษาและชุมชนจึงควรเป็นหน่วยงานที่เกื้อกูลและสนองความต้องการซึ่งกันและกัน

แนวทางประสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาระดับมัธยมศึกษากับชุมชน

(1) สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันจัดตั้งองค์การหรือคณะกรรมการ ประกอบด้วยบุคลากรในสถานศึกษาและชุมชน เป็นที่ปรึกษาในการบริหารและดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษา

(2) ระดมทรัพยากรท้องถิ่นและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน เช่น

การให้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบอาชีพอิสระ ตลอดจนพัฒนาหลักสูตรเพื่อเร่งรัดคุณภาพของผลผลิตทางการศึกษา อันจะเป็นการสร้างศรัทธาแก่ชุมชน

(3) สถานศึกษาและชุมชนควรประสานงานในการจัดกิจกรรมที่พัฒนาท้องถิ่นให้เอื้ออำนวยต่อการบริการด้านวิชาการ วิชาอาชีพ และสุขภาพอนามัยแก่คนในชุมชน โดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

(4) อนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นและฟื้นฟูศิลปะ วิทยาการ ตลอดจนวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงามของไทย

(5) จัดสถานศึกษาให้เป็นแหล่งบริการด้านวิทยาการ ข้าราชการแก่ชุมชน และเปิดสถานศึกษาให้ชุมชนได้ใช้อาคารสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์ ที่นำไปสู่พัฒนาการทางกายและจิตใจของบุคลากรในชุมชน

(6) สถานศึกษาต้องจัดการศึกษาให้แก่ชุมชนอย่างทั่วถึง และให้การศึกษาแก่บุคคลทั่วไป

(7) สนับสนุนบุคลากรในสถานศึกษาให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น

(8) สถานศึกษาควรเป็นแหล่งศึกษา ค้นคว้า พัฒนา และเผยแพร่ท้องถิ่นมากขึ้นให้แก่ชุมชน

สรุปได้ว่า จากแนวคิดที่กล่าวมาการมีส่วนร่วมในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชนของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขอบข่ายของการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมกิจกรรมการบริหาร คือ การวางแผนงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน การสร้างและเผยแพร่เกียรติประวัติของสถานศึกษา การให้บริการชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การได้รับความสนับสนุนจากชุมชน และการประเมินผลงานสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษาและชุมชน

ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

วุฒิการศึกษา วุฒิการศึกษามีส่วนสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เนื่องจากการศึกษามีส่วนทำให้คนเกิดความคิด ความรู้จักตนเอง รู้จักชีวิต เข้าใจสังคม สิ่งแวดล้อมที่ตัวเองอาศัยอยู่และมีส่วนร่วมอยู่ด้วยได้ดีขึ้น เนื่องจากระดับการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ค่านิยม แนวความคิด และความเชื่อของบุคคล คนในชนบทมักยกย่องคนที่มีความรู้ และยอมปฏิบัติตาม เพราะเขาถือว่าคนที่มีการศึกษาสูงย่อมจะมี

ประสบการณ์ต่าง ๆ มากมายด้วย ซึ่งเขาอาจจะคาดเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้กว้างกว่าคนที่มีการศึกษาดำ (บพิตร ออมไธสง, 2546, หน้า 47-48) ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานไว้ว่า วุฒิการศึกษาต่างกัน จะมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกัน ดังจะเห็นได้จากการวิจัยของ นฤมล สนั่นเครื่อง (2532, หน้า 55) พบว่า ผู้มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีประสบความสำเร็จสูงกว่าผู้ที่มีวุฒิปริญญาหรือต่ำกว่า เหตุที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ระดับการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีผลต่อระบบการคิดและพฤติกรรมที่แสดงออก ทั้งนี้สอดคล้องกับ เปลี่ยน ศิริรังสรรค์กุล (2537, หน้า 99) ศึกษาความคิดเห็นของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก พบว่า ครูมีความเห็นว่ากรรมการศึกษามีระดับความรู้ต่ำ จึงเป็นปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของกรรมการศึกษา นอกจากนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ วิรัตน์ สมสินทรัพย์ (2533) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสตรีในกิจกรรมของคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน ในอำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี พบว่า ตัวแปรวุฒิทางการศึกษา โดยส่วนรวมแตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ จุฑารัตน์ จินประชา (2539) พบว่า สำหรับผู้นำชุมชนที่มีการศึกษาต่างกัน จะมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนแตกต่างกัน และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ องอาจ ไพศาลภูมิ (2546, หน้า 73) ศึกษาความต้องการในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี จำแนกตามวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้าน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยกลุ่มวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือสูงกว่าปริญญาตรีต้องการมีส่วนร่วมจัดการศึกษามากกว่ากลุ่มวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี

จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีวุฒิการศึกษาที่แตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงนำวุฒิการศึกษามาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

2. ที่ตั้งของสถานศึกษา ที่ตั้งของสถานศึกษา เป็นตัวแปรหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ อำเภอนายายอาม และอำเภอแก่งหางแมว ซึ่งมีลักษณะแตกต่างกัน ดังรายงานผลสำรวจข้อมูลระดับหมู่บ้าน พ.ศ.2545 (สำนักงานสถิติจังหวัดจันทบุรี, 2545) ได้รายงานถึงสถิติความแตกต่างกันของในแต่ละอำเภอของอาชีพราษฎร รายได้ต่อครัวเรือนต่อปีและค่าจ้างแรงงาน สิ่งอำนวยความสะดวกของครัวเรือน

เช่น ประปา ไฟฟ้า วิทยุโทรทัศน์ โทรศัพท์ การคมนาคมของราษฎร ความเดือนร้อนของราษฎร ความต้องการให้รัฐบาลช่วยเหลือ ทรัพยากรธรรมชาติ และจากสมุดรายงานสถิติจังหวัดจันทบุรี พ.ศ.2546 (สำนักงานสถิติจังหวัดจันทบุรี, 2546) ได้รายงานถึงสถิติและความแตกต่างกันของแต่ละอำเภอในด้านลักษณะภูมิประเทศ 3 ลักษณะ คือ ภูเขาสูงและเนินเขา ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว ที่ราบสูงและที่ราบเชิงเขา ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมวและอำเภอบ้านใหม่ ที่ราบลุ่มน้ำ และที่ราบชายฝั่งทะเล ซึ่งที่ราบลุ่มน้ำ ได้แก่ อำเภอแก่งหางแมว อำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ และอำเภอนายายอาม ที่ราบชายฝั่งทะเล ได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอท่าใหม่ และอำเภอนายายอาม จากสภาพที่แตกต่างกันของแต่ละอำเภอ ทำให้การติดต่อสื่อสาร อิทธิพลความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม วิถีชีวิต ของแต่ละอำเภอแตกต่างกัน ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันไป สอดคล้องกับผลการวิจัยของ อุษา ภูมิ (2534) ศึกษาเรื่อง ความร่วมมือระหว่างโรงเรียนประถมศึกษากับชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสมุทรสาคร พบว่า ลักษณะของชุมชนมีส่วนกำหนดความร่วมมือในการทำกิจกรรมกับโรงเรียนประถมศึกษา คือ ชุมชนเกษตรกรรมให้ความร่วมมือมากกว่าชุมชนอุตสาหกรรม อาชีพเป็นปัจจัยหนึ่งซึ่งมีความสัมพันธ์กับระดับความร่วมมือในการทำกิจกรรม เพราะในชุมชนอุตสาหกรรมต้องทำงานในโรงงาน จึงไม่มีโอกาสเพียงพอที่จะร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนประถมศึกษา แต่ให้ความร่วมมือในรูปแบบอื่น เช่น การบริจาคเงิน สิ่งของ และที่สำคัญความสัมพันธ์ระหว่างครูและผู้คนในชุมชนก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อความร่วมมือ ทั้งนี้สอดคล้องกับ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2535, หน้า 410) ได้อธิบายว่า สถานที่ตั้งของโรงเรียนที่แตกต่างกันย่อมส่งผลต่อความรู้สึกนึกคิดที่ต่างกันออกไป ปัญหาที่เกิดสภาพแวดล้อมยังมีผลกระทบต่อการก่อสร้างขององค์การ กระบวนการบริหารและพฤติกรรมของหน่วยงานและบุคลากร นอกจากนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของ จิตติชัย จุฑาพรรณชาติ (2538) ได้วิจัยพบว่า การติดตามงานของผู้บริหารแตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามสถานที่ตั้งของผู้บริหาร และจากการวิจัยของ พรณี สุวดี (2536, หน้า 262-264) พบว่าโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง มีสภาพองค์การที่แตกต่างกับโรงเรียนที่ตั้งอยู่นอกอำเภอเมือง

จากเหตุผลดังกล่าวจึงสรุปได้ว่า คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีที่ตั้งของสถานศึกษาที่แตกต่างกันนั้น ย่อมส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแตกต่างกันด้วย ผู้วิจัยจึงนำที่ตั้งของสถานศึกษามาเป็นตัวแปรในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

สนานจิตร์ สุนทรทรัพย์ (2521 อ้างถึงใน ชูชาติ พ่วงสมจิตร, 2540) ทำวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมในโรงเรียนชุมชนและประสิทธิผลของโรงเรียนในประเทศไทย ได้พบว่าปัญหาที่ขัดขวางการเข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนชุมชน คือ การขาดแคลนด้านอาคารสถานที่ การขาดแคลนบุคลากรโดยเฉพาะบุคลากรด้านวิชาชีพ ความไม่เพียงพอในเรื่องงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ ความไม่ยืดหยุ่นของหลักสูตร การไม่เปลี่ยนแปลงวิธีสอนของครู การขาดการประสานงานกับชุมชน การขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องความยากจนของประชาชนในชุมชน และความไม่สะดวกในการติดต่อสื่อสาร นอกจากนี้ยังพบว่าการเข้ามามีส่วนร่วมในระดับตัดสินใจและการเข้ามาสนับสนุนโครงการมีอยู่ในระดับปานกลาง แต่การสนับสนุนด้านการเงินมีความเด่นชัดมากกว่าการสนับสนุนด้านอื่น ๆ

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2540, หน้า 266) ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนประถมศึกษาในเขตปริมณฑล กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คนในชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียนมากที่สุด คือกลุ่มกรรมการศึกษา หรือกลุ่มกรรมการโรงเรียน โดยชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์และวัสดุสิ่งของมากที่สุด สำหรับวิธีการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อมนั้น เมื่อโรงเรียนมีกิจกรรมสำคัญ และร้องขอความร่วมมือแล้ว ชุมชนจะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

นริวรรณ พรหมชุม (2537, หน้า ก-ค) ทำการวิจัยเรื่อง การมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนในโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบทยากจน จังหวัดขอนแก่น พบว่า กรรมการศึกษาไม่มีลักษณะเป็นตัวแทนของคนในชุมชนทั้งเพศ อายุ และฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับปัญหาในการมีส่วนร่วมของกรรมการศึกษาส่วนใหญ่ คือ ขาดความรู้เกี่ยวกับงานและบทบาทของตนเอง ไม่มีเวลาพอ และถูกขอบริจาคทรัพย์สิ่งของ ส่วนปัญหาของกรรมการศึกษาเกือบครึ่งหนึ่งคือ ผู้บริหารโรงเรียนไม่ให้โอกาสในการมีส่วนร่วมและขาดความร่วมมือจากประชาชนในการติดต่อ

โยธะกา แก้วปลั่ง (2529) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดอุบลราชธานี พบว่ากรรมการศึกษาปฏิบัติหน้าที่ด้านการพัฒนาโรงเรียนมากที่สุด ส่วนด้านการให้คำแนะนำปรึกษาปฏิบัติน้อยเพราะคิดว่าเป็นหน้าที่ของโรงเรียน

ประกอบ คุณารักษ์ (2531) ได้ศึกษารูปแบบความร่วมมือขององค์กรชุมชน

(คณะกรรมการสถานศึกษา) ต่อการพัฒนาคุณภาพการประถมศึกษา พบว่ากรรมการศึกษามี

ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานอยู่ในระดับต่ำค่อนข้างมาก แต่มีความผูกพันกับโรงเรียนค่อนข้างดี เมื่อโรงเรียนมีปัญหา มักให้ความร่วมมือเสมอ ในเรื่องการค้าเงินงานของโรงเรียนนั้นกรรมการศึกษาคิดว่าเป็นเรื่องของครูโดยเฉพาะ ส่วนการให้ความร่วมมือกับโรงเรียนถือเป็นจิตสำนึกในหน้าที่ และเห็นแก่ประโยชน์ของงาน

ไพโรจน์ พรหมมีเนตร (2533) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิษณุโลก ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีจุดประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติงาน และปัญหาในการปฏิบัติงานของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา ผลของการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานและปัญหาในการปฏิบัติงานของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผู้ระบุสูงสุดในแต่ละหน้าที่ ดังนี้

การให้คำปรึกษาแนะนำในการกำหนดแนวทางการพัฒนาอาคารสถานที่ การจัดหารายได้บำรุงการศึกษา และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ปัญหาในการปฏิบัติงาน พบว่า กรรมการศึกษาให้คำปรึกษาแนะนำน้อย

การขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากประชาชน หน่วยงาน และส่วนราชการ จัดหารายได้บำรุงการศึกษาและขอแรงงานจากชุมชนเพื่อพัฒนาโรงเรียน ปัญหาในการปฏิบัติพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้ความช่วยเหลือและร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียน

การเสนอแนะและประสานงานให้โรงเรียนบริการให้ยืมวัสดุ ครุภัณฑ์และอาคารสถานที่แก่ชุมชน หน่วยงานและส่วนราชการ ปัญหาในการปฏิบัติงานพบว่า โรงเรียนและกรรมการศึกษาดูการประชาสัมพันธ์ และโรงเรียนมีวัสดุครุภัณฑ์ในการให้บริการไม่เพียงพอ

สุนทร ขอบทำดี (2534) ศึกษาบทบาทของคณะกรรมการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาที่สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดอ่างทอง ได้พบว่าคณะกรรมการศึกษาส่วนใหญ่มีบทบาทในด้านการประชาสัมพันธ์โรงเรียน มีส่วนร่วมในการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ประสานงานให้มีการเผยแพร่ข่าวสารในที่ชุมชน และขอความร่วมมือให้ผู้ปกครองมาเยี่ยมโรงเรียน ร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ในด้านการให้บริการแก่ชุมชน มีส่วนร่วมเสนอแนะและประสานงานให้โรงเรียนกับหน่วยงานอื่น ให้บริการความรู้แก่ประชาชนที่โรงเรียน และแสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชนนำมาปรับปรุงอาคารสถานที่ให้บริการชุมชน ในด้านการร่วมกิจกรรมของชุมชน สนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น ให้ครูและนักเรียนร่วมพัฒนาชุมชนและสนับสนุนให้โรงเรียนจัดกิจกรรมร่วมกับประชาชน ในด้านการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน มีบทบาทขอความร่วมมือประชาชน ร่วมกิจกรรมวันสำคัญที่โรงเรียน ช่วยพัฒนาโรงเรียนด้วยแรงงาน ช่างก่อสร้าง และแสวงหาความช่วยเหลือ

นักเรียนจากชุมชนโดยจัดอาหารกลางวัน ทู่นักเรียน เสริมสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นในท้องถิ่น มีบทบาทแสวงหาความช่วยเหลือจากประชาชนมาสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มโรงเรียนในการแข่งขันกีฬา งานวันเด็ก เข้าค่ายพักแรม จากกลุ่มบุคคล ศิษย์เก่า จัดตั้งกองทุนมูลนิธิเพื่อพัฒนาโรงเรียน ให้ข้อมูลและการให้บริการของโรงเรียนแก่หน่วยงานอื่น เช่น วัด สถานีนามัย สภาตำบล ฯลฯ ด้านปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติตามบทบาทของคณะกรรมการศึกษารวมการศึกษามีปัญหาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพส่วนตัว ไม่มีเวลาให้คำปรึกษา แนะนำ เสนอแนะ ประสานงาน แสวงหาความช่วยเหลือและความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และไม่ทราบว่ามีหน้าที่ประชาสัมพันธ์โรงเรียน ส่วนประชาชนไม่กล้าบอกกิจกรรมของตนและยากจน ไม่อาจช่วยเหลือได้

จุฬาร ดิสุคนธ์ (2537) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการปฏิบัติงานของกรรมการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานและปัญหาในการปฏิบัติงานของกรรมการสถานศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษาที่สำคัญมีดังนี้ 1) ให้คำปรึกษาแนะนำในการกำหนดแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับการจัดหาวัสดุ ครุภัณฑ์ และการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร พบว่า กรรมการศึกษาให้คำปรึกษา แนะนำในระดับที่น้อย และโรงเรียนไม่สามารถปฏิบัติตามคำปรึกษาแนะนำของกรรมการศึกษาได้ 2) การขอความช่วยเหลือและความร่วมมือจากประชาชน หน่วยงานและส่วนราชการในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ที่มีในท้องถิ่น การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ให้ การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การหาวิธีการให้ผู้ปกครองเอาใจใส่นักเรียน ดูแลและแจ้งความประพฤติของนักเรียน ปรากฏปัญหาว่าประชาชนส่วนมากยังไม่ได้ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือในการพัฒนาโรงเรียนเท่าที่ควร 3) การให้ข้อเสนอแนะและประสานงานให้โรงเรียนเข้าร่วมงานประเพณีในชุมชน ให้ชุมชนอาศัยสถานที่ของโรงเรียนในการจัดกิจกรรมชั่วคราว รณรงค์การเลือกตั้ง การบริการข้อมูลข่าวสาร ให้ยืมวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและเข้าร่วมพัฒนาหมู่บ้าน ปัญหาที่ปรากฏคือ โรงเรียนขาดความพร้อมในการปฏิบัติงาน 4) แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อจัดกิจกรรมวันสำคัญ และจัดงานหาเงินเพื่อพัฒนาโรงเรียน พบปัญหาในการปฏิบัติงานว่า คณะทำงานมีเวลาปฏิบัติงานน้อยมาก

มนตรี แก้ววิจิตร (2545) ได้ศึกษาการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่าการเข้าไปมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามภาระงานบริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษาทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการบริหารงานวิชาการ ด้านการบริหารงานบุคคล

ด้านการบริหารงานธุรการ การเงินและพัสดุ และด้านการบริหารงานความสัมพันธ์กับชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านบริหารงานกิจการนักเรียนและด้านการบริหารงานอาคารสถานที่โดยรวมอยู่ในระดับมาก

งานวิจัยต่างประเทศ

อเมนู - เทคา (Amenu – Tekaa, 1986 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2537, หน้า 185) ได้วิจัยทัศนคติของชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชาวอินเดียนแคนาดา พบว่า โครงการทางด้านการศึกษามีแนวโน้มที่จะประสบความสำเร็จในชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน จะมีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ และเมื่อประชาชนมีส่วนร่วมอย่างเข้มแข็งในการจัดการศึกษา จะทำให้การศึกษาประสบความสำเร็จได้ งานวิจัยของอเมนู และเทคา เน้นที่การมีส่วนร่วมจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา ทั้งนี้ครูใหญ่หรือผู้บริหารจะต้องมีบทบาทในการช่วยส่งเสริม

ฮันนาเวย์ และ คาร์นอย (Hannaway and Carnoy, 1992 อ้างถึงใน รุ่ง แก้วแดง, 2540) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ที่พบว่า การปรับปรุงการบริหารระดับสถานศึกษา มีผลสำคัญต่อความสำเร็จทางการเรียนของผู้เรียน การปฏิรูปการศึกษาที่แท้จริงต้องปฏิรูปที่โรงเรียน จึงจะส่งผลต่อผู้เรียนโดยตรง เพราะกระบวนการของการบริหารที่แท้จริงนั้น จะต้องเริ่มต้นที่โรงเรียน ที่ซึ่งความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ จะเกิดขึ้น ครูใหญ่ ครูน้อยหรือแม้แต่ นักเรียนก็สามารถตัดสินใจเลือกสิ่งที่เหมาะสมว่าถูกต้อง และมีประโยชน์ต่อโรงเรียนของตนได้

โจนส์ (Jones, 1971) ได้วิเคราะห์งานแบบบริหารแบบ POSDCoRB และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการศึกษาของชุมชนของโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐอิลลินอยส์ พบว่า การวางแผนจะช่วยแก้ปัญหาในการกำหนดโครงการเพื่อนำทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ การลงทุนทางการศึกษาเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดในการกำหนดโครงการ และการศึกษาของชุมชนจะดำเนินไปได้ ผู้บริหารต้องระลึกอยู่เสมอว่ากระบวนการบริหารมีความสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของชุมชน

เบเคอรา (Bacerra, 1974) วิจัยเรื่องบทบาทและความเข้าใจระหว่างผู้บริหารกับตัวแทนของชุมชนต่อการวินิจฉัยปัญหาของโรงเรียน โดยคัดเลือกปัญหาของโรงเรียนที่ต้องอาศัยการตัดสินใจร่วมกันของผู้บริหารและตัวแทนของชุมชน ผลการวิจัยพบว่าทั้งสองฝ่ายพยายามที่จะทำความเข้าใจ และปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่และนโยบายที่ได้ตกลงกันไว้ นอกจากนี้ยังพบอีกว่า

1. ผู้บริหารต้องสนใจและเข้าใจความแตกต่างของชุมชน และต้องพร้อมที่จะเข้าร่วม

กิจกรรมกับชุมชนในทุกโอกาส

2. ทศนคติในทางที่ไม่พึงประสงค์ของแต่ละฝ่าย เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติงานร่วมกัน
3. การให้ประชาชนหรือชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของโรงเรียน จะต้องจัดเตรียมข้อมูลให้เขาได้ศึกษาล่วงหน้า
4. ผู้บริหารจะต้องยอมรับในเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น และไม่คาดหวังผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมกับชุมชนมากเกินไป

คิง (King, 1984) ได้ศึกษาเรื่องโรงเรียนในฐานะเป็นชุมชนกับความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน จุดมุ่งหมายเพื่อแสดงให้เห็นว่า ผู้บริหารสามารถลดความแปลกแยกของชุมชน โดยการสร้างความสัมพันธ์ด้วยวิธีการประชาธิปไตย ให้เกิดความรู้สึกว่าโรงเรียนเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ผลวิจัยของบุคคลอื่นที่วิจัยไว้แล้ว 3 คน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ถ้าหากให้บุคคลเข้าไปมีส่วนร่วมในการสร้างกฎ จะทำให้เขามีความรู้สึกว่าต้องรักษากฎนั้นไว้ ถ้าให้เขามีโอกาสเข้าร่วมจะมีการปฏิบัติตามกฎมากขึ้น และถ้าบุคคลได้เข้าไปเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียน ความแปลกแยกจะน้อยลง

ชูเลอร์ และแวนดรา (Schuler & Vandra, 1987, p.185) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารการศึกษาในมหาวิทยาลัยมินนิโซตา สหรัฐอเมริกา โดยศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ ผลปรากฏว่าการเข้ามีส่วนร่วมอย่างไม่มีประสิทธิภาพ เกิดจากความบกพร่องในการติดต่อสื่อสาร ปัญหาการมีส่วนร่วม ได้แก่ ระดับของการมีส่วนร่วม การเข้าร่วมเพียงเรื่องเดียว การเข้าร่วมโดยขาดความเข้าใจในสถานการณ์ทั้งหมด ขาดข้อตกลงเกี่ยวกับขอบเขตของการมีส่วนร่วม

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ พอสรุปได้ว่าคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังไม่ได้ให้ความร่วมมือในการพัฒนาสถานศึกษาเท่าที่ควร แต่มีความผูกพันกับสถานศึกษาค่อนข้างดี มักให้ความร่วมมือเสมอ ช่วยเหลือนักเรียนโดยการสนับสนุนด้านการเงิน และวัสดุสิ่งของ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ใช้มากที่สุด การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ทำให้การจัดการศึกษาประสบความสำเร็จ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ผู้บริหารสถานศึกษาต้องสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดความรู้สึกว่าสถานศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และการมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีประสิทธิภาพ เกิดจากการมีความรู้ความเข้าใจในกิจกรรม และการติดต่อสื่อสารที่ดี